

Inhoudsopgave

Executive summary	3
Inleiding	4
1. Concepten	7
2. Vaststellingen	10
3. Hefbomen voor productiviteitsgroei	19
Activiteitenverslag	27
Glossarium: landencodes	29
Lijst van grafieken	30
Lijst van tabellen	30
Bijlage: Advies Centrale Raad voor het Bedrijfsleven	31

Executive summary

De achteruitgang van de productiviteitsgroei in de loop van de laatste decennia plaatst een hypotheek op de groeivoorzichten voor de levensstandaard en de werkgelegenheid. Om de oorzaken van deze achteruitgang te begrijpen en oplossingen te vinden, heeft de Europese Raad aan de lidstaten van de eurozone aanbevolen om een Nationale Raad voor de Productiviteit op te richten, een onafhankelijke instelling die als opdracht heeft de productiviteit en het concurrentievermogen op te volgen. De Belgische Nationale Raad voor de Productiviteit, die bestaat uit federale en gewestelijke experts en operationeel is sinds mei 2019, publiceert nu zijn eerste jaarverslag. De bedoeling van dit verslag is een eerste balans op te maken van het productiviteitsverloop in België.

Productiviteit wordt gedefinieerd als de toegevoegde waarde die gecreëerd wordt door een uur arbeid. Productiviteitsgroei hangt vaak samen met jobgroei: tussen 1991 en 2018 nam zowel de arbeidsproductiviteit als de werkgelegenheidsgraad toe. Het is een wezenlijk onderdeel van het concurrentievermogen van de economie, vooral voor een klein open land als België. Een competitieve economie wordt gedefinieerd als een economie die in staat is om een inclusieve en duurzame groei van de levensstandaard voort te brengen. Het vermogen tot innoveren van een economie is een voorwaarde op lange termijn voor het concurrentievermogen.

Een analyse van de structurele ontwikkelingen van de economie leidt tot de volgende voornaamste vaststellingen :

- Een sterke daling van de groei van de arbeidsproductiviteit van een jaarlijks gemiddelde van 4,3% in de jaren 1970 tot 0,8% voor de periode 2000-2018, versterkt door de economische en financiële crisis van 2008.
- Een productiviteitsgroei die voornamelijk berust op kapitaalverdieping (verhoging van het kapitaal per gewerkt uur). De bijdrage van de verbeterde efficiëntie waarmee arbeid en kapitaal worden gecombineerd om te produceren, gemeten aan de hand van de totale factorproductiviteit, was steeds zwakker dan in de buurlanden en bijna onbestaande sinds de crisis.
- Heterogene ontwikkelingen van de productiviteit onder de verschillende bedrijven. Sommige Belgische bedrijven – die vaak ook internationaal actief zijn - behoren internationaal gezien nog steeds tot de meest efficiënte ondernemingen en kenden bovendien ook een relatief sterke productiviteitsgroei. Daartegenover staat dat de positie van de laagst productieve bedrijven over de beschouwde periode nog zwakker werd: deze bedrijven kenden een lagere groei dan de andere en vooral dan de meest productieve bedrijven.
- Een beperkte ondernemersdynamiek met relatief lage percentages nieuw opgerichte en stopgezette bedrijven.

Indien deze trends zich doorzetten heeft dit aanzienlijke gevolgen. De groei van het bruto binnenlands product (bbp) bepaalt immers de groei van het inkomen dat kan verdeeld worden over de werknemers en de investeerders, en vergemakkelijkt politieke afwegingen op het vlak van publieke financiën.

De latere verslagen zullen de ontwikkelingen per sector en per gewest en de gunstige voorwaarden voor de ontwikkeling van een innovatieve economie in België bestuderen. In dit verslag worden onder meer een gunstige macro-economische omgeving en een ecosysteem dat gekenmerkt is door een ondernemings- en innovatiecultuur, goed functionerende markten die zorgen voor een optimaal niveau van concurrentie, goede prestaties op het vlak van mobiliteit, energie en telecommunicatie, en, tot slot, een succesvolle inschakeling in de wereldeconomie in aanmerking genomen.

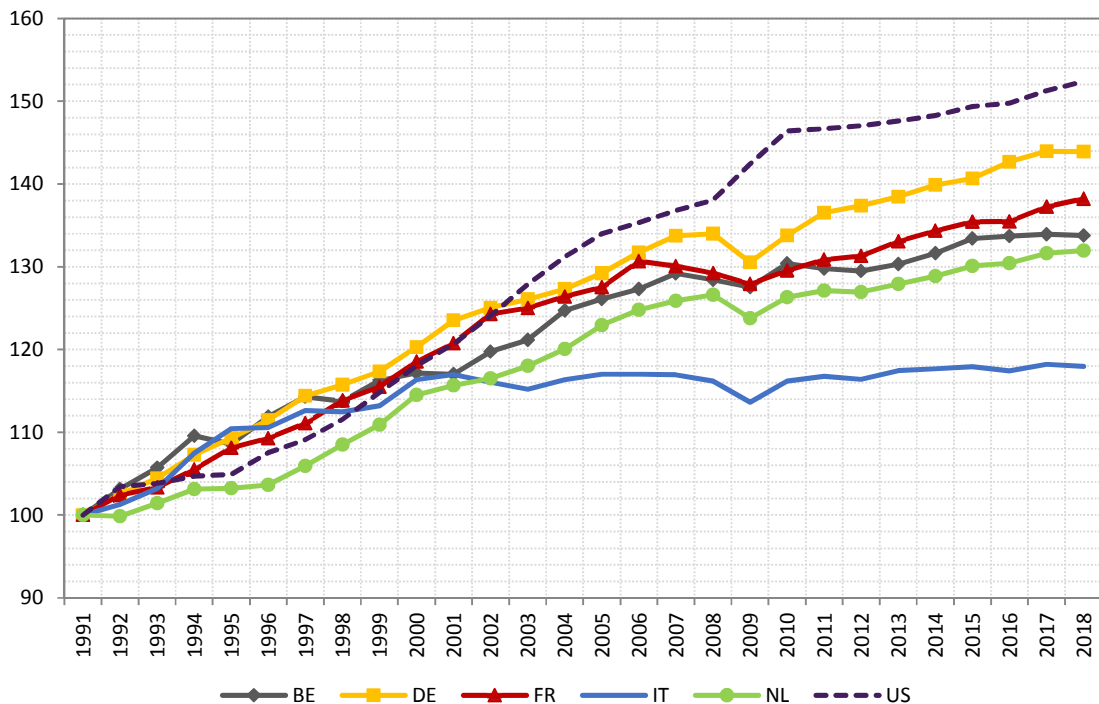
Inleiding

Net als veel andere ontwikkelde landen kende België de voorbije decennia een spectaculaire stijging van de welvaart die voornamelijk werd aangedreven door een toename van de productiviteit. Tussen 1970 en 2017 steeg het bruto binnenlands product (bbp) per inwoner met een factor 2,3, een evolutie die geheel te danken is aan een toename van de arbeidsproductiviteit¹.

Gedurende de laatste decennia vertraagden de productiviteitsstijgingen echter aanzienlijk, een evolutie die versterkt werd door de financieel-economische crisis. Dit laatste is niet ongevoel, in recessies daalt de productiviteit doorgaans om vervolgens terug op haar trendgroei te komen wanneer de economie opnieuw opveert. Opmerkelijk, echter, is dat na de globale financiële crisis, de productiviteitsgroei zeer laag is gebleven, zodat de trendgroei niet langer gehaald wordt. We zien dit niet enkel in België, maar in alle ontwikkelde landen. Dit noemt men de *productiviteitspuzzel*. Deze productiviteitspuzzel wordt nog versterkt. Namelijk met de recente information and communication technology (ICT) evolutie als 'key enabling technology' (KET) zou men verwachten dat productiviteitsgroei net sterker wordt. Maar we zien dit niet opduiken in de macro economische productiviteitscijfers².

Grafiek 1: Ontwikkeling reëel bbp/gewerkt uur 1991-2018

Index, 1991=100

Bron : Ameco, DG ECFIN.

¹ Het inkomen per hoofd werd gemeten door het reële bbp/capita en de arbeidsproductiviteit als het bbp/gewerkt uur. Het bbp/gewerkt uur steeg in die periode met 159% terwijl het aantal gewerkte uren per inwoner daalde met 11% (Ameco-databank).

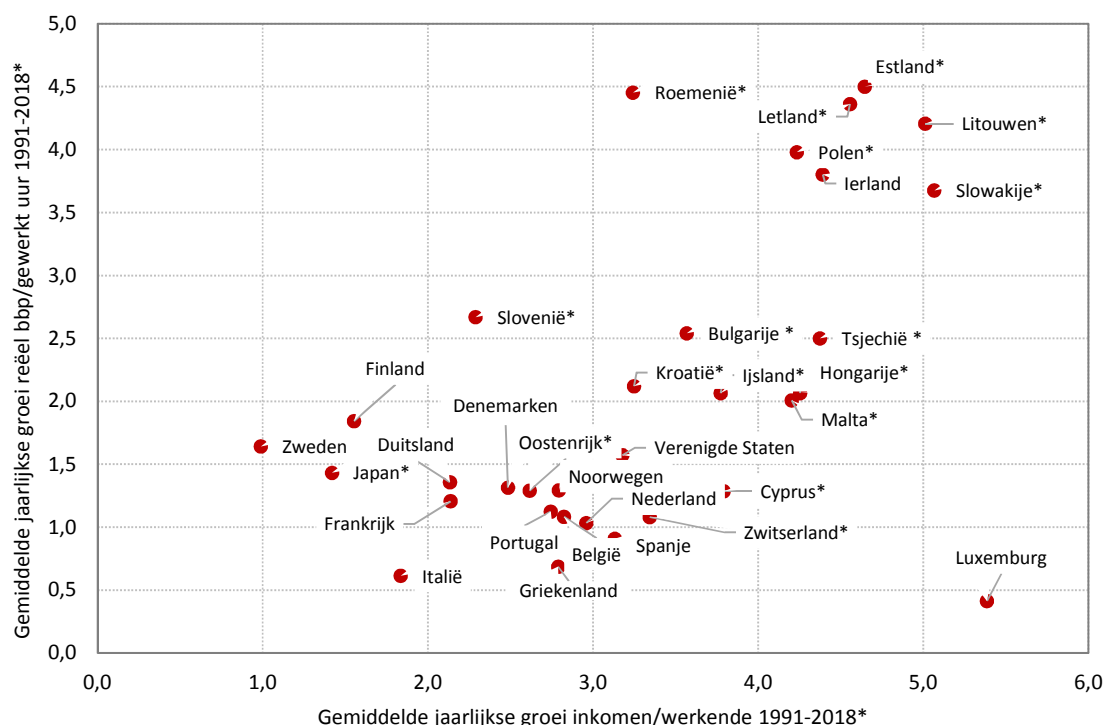
² Deze paradox vindt men in het debat tussen de technologie-optimisten, voor wie wij nog maar aan het begin van de technologische revolutie staan, en de technologie-pessimisten, voor wie de directe positieve effecten van de digitalisering reeds voorbij zijn en de resterende effecten veel moeilijker te bereiken zullen zijn.

In de context van de internationale vergelijking van productiviteitsevoluties dient men er wel rekening mee te houden dat landen met een lager productiviteitsniveau gemakkelijker een hogere productiviteitsgroei kunnen opnemen door de technologieën van de meest productieve landen te integreren (inhaalbeweging). Bepaalde landen met een vergelijkbaar productiviteitsniveau als België – bv. de VS – slagen er echter in om hogere productiviteitswinsten te realiseren.

Indien de trend van lage productiviteitsgroei zich doorzet, heeft dit belangrijke consequenties. Het bbp/capita bepaalt immers het inkomen/capita dat kan verdeeld worden over de werknemers en de investeerders. We zien inderdaad dat landen met een sterkere productiviteitsgroei ook een sterkere stijging kenden van het reële arbeidsinkomen³.

Grafiek 2: Correlatie tussen gemiddelde jaarlijkse groei inkomen per werkende en reëel bbp per gewerkt uur, 1991-2018*

In %

Opmerking: de groei van het inkomen per werkende werd gedeflatteerd volgens de nationale index van de consumptieprijzen.

* 1991-2017 voor IJsland, Zwitserland en Japan; 1993-2018 voor de Tsjechische Republiek en Polen; 1995 – 2018 voor Bulgarije, Estland, Kroatië, Cyprus, Letland, Litouwen, Hongarije, Oostenrijk, Roemenië, Slovenië en Slovakije; 2000-2018 voor Malta.

Bron: Ameco, DG ECFIN.

Een hogere productiviteitsgroei, en dus meer economische groei vergroot ook de mogelijke beleidskeuzes op het vlak van publieke financiën.

Aangezien economische groei zorgt voor een toename van de belastinginkomsten en een daling van de sociale uitgaven creëert dit ruimte voor bijkomende uitgaven in de gezondheidszorg, onderwijs,

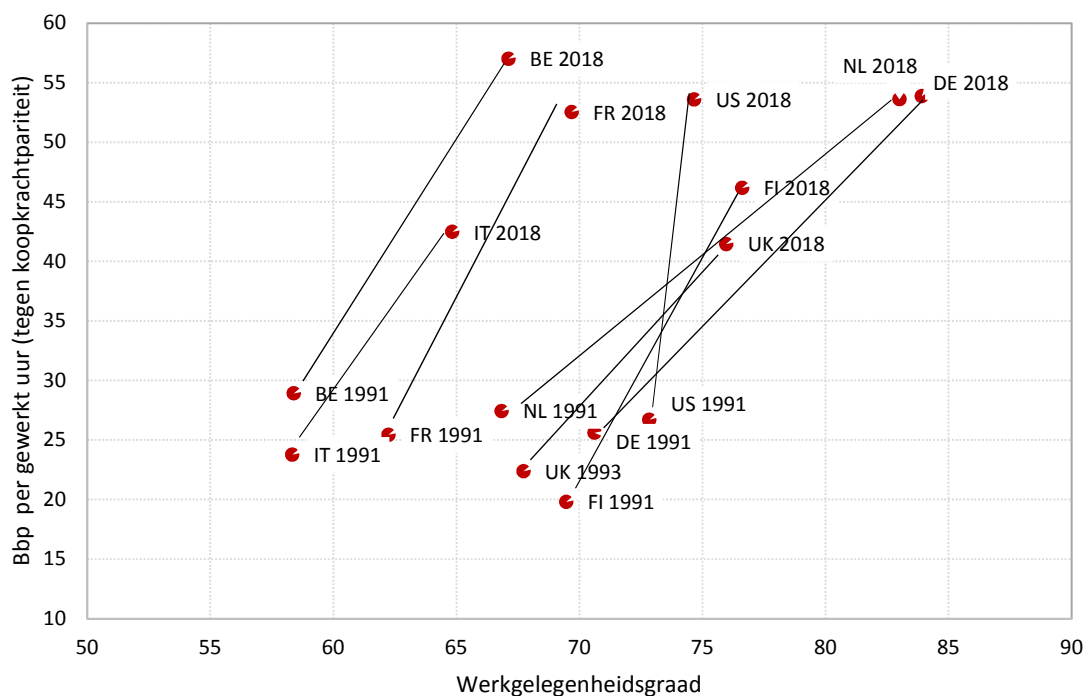
³ We merken op dat het positieve verband dat kan worden waargenomen tussen de groei van de productiviteit en het inkomen per werkende vooral wordt getrokken door een aantal Oost-Europese landen waarvan de economie een inhaalbeweging maakt t.o.v. de meer productieve landen, maar ook indien deze landen worden weggelaten zien we een positieve relatie.

investeringen in infrastructuur, de sociale zekerheid... en/of om de belastingdruk te verlagen. Voldoende productiviteitsgroei is ook een voorwaarde om via budgettaire beleid een antwoord te kunnen geven op recessies en asymmetrische schokken⁴. Een tijdelijke verslechtering van de budgettaire situatie is nl. slechts financieel houdbaar indien er voldoende belastinginkomsten (en dus voldoende groei) kunnen gegarandeerd worden op lange termijn.

Onderstaande grafiek toont bovendien dat een stijging van de arbeidsproductiviteit niet hoeft ten koste te gaan van de werkgelegenheid. In elk van de beschouwde landen ging de toename van de arbeidsproductiviteit over de periode 1991-2018 immers gepaard met een toename van de werkgelegenheidsgraad.

Grafiek 3: Correlatie niveau werkgelegenheidsgraad met niveau bbp/gewerkt uur, 1991 en 2018

In % en in PPP

Werkgelegenheidsgraad = aandeel werkenden in bevolking van 15 tot 64 jaar (in %).

Bron : Ameco, DG ECFIN.

Bovenstaande redenen zorgen ervoor dat er niet alleen nationaal, maar ook op Europees vlak een bijzondere aandacht is voor de evolutie van de productiviteit. Convergentie van het bbp/capita tussen de verschillende lidstaten – en dus, convergentie van de productiviteitsniveaus - is immers een belangrijke doelstelling van het economisch integratieproces. Bovendien kan een zwakke productiviteitsgroei bijdragen aan een toename van het gewicht van de binnenlandse en/of buitenlandse schuld en, wanneer dit te hoog is, de vermindering ervan moeilijker maken, wat de kwetsbaarheid van het land t.a.v. de financiële markten verhoogt.

In dit kader formuleerde de Europese Raad in september 2016 de aanbeveling dat de lidstaten van de eurozone onafhankelijke nationale comités voor de productiviteit zouden oprichten die de ontwikkelingen

⁴ Het belang van budgettaire beleid is ook gestegen sinds de invoering van de euro doordat de mogelijkheid voor een individueel land om schokken op te vangen met een aanpassing van de wisselkoers of door het voeren van een nationaal monetair beleid verdwijnt. Deze instrumenten zitten nu op het niveau van de eurozone.

volgen inzake productiviteit en concurrentievermogen en die het nationale debat hierover verrijken⁵. Dergelijke analyses op nationaal niveau moeten leiden tot een sterker eigenaarschap van het nodige beleid en de nodige hervormingen op nationaal niveau, alsook tot een verbeterde kennisbasis voor de coördinatie van het economische Uniebeleid.

In België werd gevolg gegeven aan deze aanbeveling door de installatie van de Nationale Raad voor de Productiviteit (NRP)⁶. De Raad bestaat uit 12 onafhankelijke leden die werden benoemd wegens hun bijzondere onderlegdheid en ervaring op economisch vlak. De helft van de leden werd aangeduid op voorstel van de federale instellingen en de helft op voorstel van de Gewesten. Hun opdracht is onderzoek te voeren naar het verloop van de productiviteit en het concurrentievermogen in België, alsook naar de weerslag en de implementatie van de aanbevelingen die door de Europese instellingen ter zake zijn geformuleerd. Meer bepaald wordt de NRP gevraagd om: diagnoses te stellen en analyses uit te voeren van de ontwikkelingen van de productiviteit en het concurrentievermogen in België; analyses uit te voeren van de beleidsuitdagingen op het gebied van productiviteit en concurrentievermogen; en de gevolgen van beleidsopties in de genoemde domeinen te evalueren.

Dit is het eerste rapport van de NRP en is daarom qua structuur nog verschillend van de geplande rapporten in de toekomst. Na de definitie en toelichting van de concepten 'competitiviteit' en 'productiviteitsgroei' in sectie 1 wordt in sectie 2 een stand van zaken gemaakt van hoe België op dit vlak presteert. Ten slotte wordt in sectie 3 een overzicht gegeven van de factoren die een impact hebben op de productiviteitsgroei. Het is de bedoeling om in de volgende verslagen dieper in te gaan op de beleidsuitdagingen. Daarnaast zal ook de publicatiedatum in de toekomst vooruitgeschoven worden naar september zodat het rapport als input kan gebruikt worden in het kader van de werkzaamheden rond het Europees semester.

1. Concepten

Competitiviteit en productiviteit zijn containerbegrippen die niet altijd dezelfde invulling krijgen. Conform de Europese aanbeveling vertrok de NRP van een brede opvatting van deze concepten.

Een competitieve economie wordt gedefinieerd als een economie die in staat is om een duurzame en inclusieve groei van de levensstandaard voort te brengen. Met andere woorden, een economie die in staat is om economische groei te realiseren die gepaard gaat met sociale inclusie, respect voor het leefmilieu en die ook op financieel vlak duurzaam is. Dit laatste is bv. niet het geval indien de economische groei gepaard gaat met excessieve interne en externe schuldvorming en oplopende interestkosten wat de toekomstige levensstandaard bedreigt.

Alle hierboven genoemde elementen zijn belangrijk om te kunnen spreken van een competitieve economie en vallen erg moeilijk te capteren door één enkele indicator. Traditioneel wordt het bbp/capita gebruikt voor het meten van de levensstandaard maar deze indicator moet dus aangevuld worden met andere informatie om een compleet beeld te krijgen van de mate waarin de groei ook duurzaam en inclusief is⁷. Dit ligt echter buiten de scope van dit rapport waarin de focus ligt op economische groei en productiviteitsgroei.

⁵ Aanbeveling van de Raad van 20 september 2016 (2016/C 349/01), volgend op het rapport van de vijf voorzitters (Juncker, Tusk, Dijsselbloem, Draghi, Schulz, 2015, Completing Europe's Economic and Monetary Union).

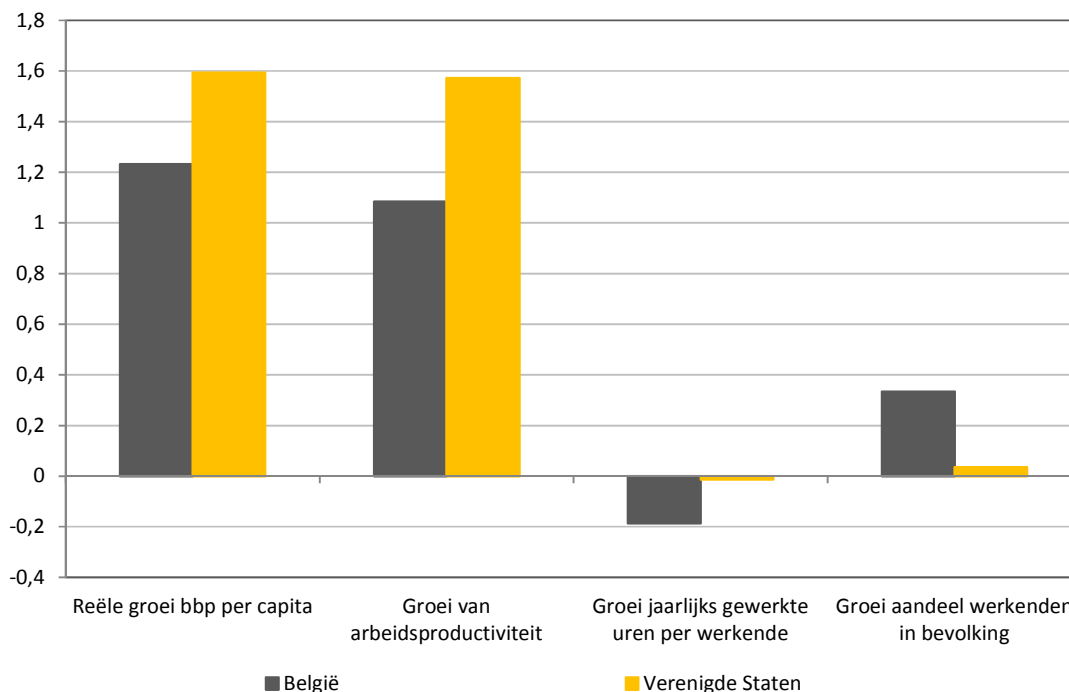
⁶ Wet houdende de oprichting van de Nationale Raad voor de Productiviteit van 25 november 2018 (BS 07.12.2018).

⁷ Daartoe voorzag de wet van 14 maart 2014 in de ontwikkeling en regelmatige bijwerking van de aanvullende indicatoren voor het bbp door het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR).

Economische groei kan op verschillende manieren gerealiseerd worden⁸. Ten eerste kunnen de inwoners van een land meer gaan werken. Als relatief meer mensen werken of als de werkenden gemiddeld meer uren werken, neemt het bbp per inwoner toe. Een tweede factor die het bbp/capita positief beïnvloedt is de arbeidsproductiviteit of de bijdrage per gewerkt uur aan de gerealiseerde meerwaarde.

Grafiek 4: Gemiddelde jaarlijkse groei van het reële bbp/capita over periode 1991-2018 uitgesplitst in groei van de uurproductiviteit, groei van het gemiddeld aantal jaarlijks gewerkte uren per werkende en groei van het aandeel werkenden in de bevolking

In %

Bron : Ameco, DG ECFIN.

Ook al steeg het aandeel werkenden in de bevolking in België meer dan in de VS, het niveau blijft een stuk lager; er is dus zeker nog potentieel voor het verhogen van het gemiddelde aantal jaarlijks gewerkte uren per inwoner - meer bepaald door de werkgelegenheidsgraad te verhogen. Echter, zoals de grafiek 4 ook toont komt de grootste bijdrage aan de groei van het bbp per capita van de toename van de productiviteit. Het verhogen van de arbeidsproductiviteit zal dan ook cruciaal zijn. Dit kan door kapitaalverdieping (i.e. het gebruik van meer kapitaal per werknemer), een strategie die de afgelopen decennia een drijvende kracht was achter de Belgische productiviteitsgroei. Echter, afnemende marginale opbrengsten van kapitaal stellen ook grenzen aan deze strategie. Inderdaad, hoe kapitaalintensiever een economie al is (hogere

⁸ Het bbp/capita kan op de volgende manier uitgesplitst worden:

$$\frac{BBP}{Bevolking} = \frac{Gewerkte uren}{Bevolking} \frac{BBP}{Gewerkte uren}$$

waarbij $\frac{Gewerkte uren}{Bevolking} = \frac{Gewerkte uren}{Werkenden} \frac{Werkenden}{Bevolking}$ en $\frac{BBP}{Gewerkte uren} = \frac{Werkenden}{Bevolking}$ op beroepsactieve leeftijd $\frac{BBP}{Bevolking}$

verhouding kapitaal/arbeid), hoe kleiner de extra opbrengst is van de inzet van kapitaal⁹. Kapitaalverhogingen zullen op lange termijn dus quasi geen productiviteitswinsten meer opleveren. De enige mogelijkheid om op een blijvende manier te kunnen groeien is dan ook niet door de inzet van meer arbeid of kapitaal, maar door een verhoging van de efficiëntie waarmee arbeid en kapitaal worden ingezet in het productieproces (i.e. door een verhoging van de totale factorproductiviteit (TFP)).

BRONNEN VAN PRODUCTIVITEITSGROEI

De groei van de productiviteit wordt bepaald door drie factoren : de samenstelling van de arbeidskrachten, de kapitaalverdieping van het productieproces en de innovatie in de ruime zin die gemeten wordt aan de hand van de totale factorproductiviteit (TFP).

Het effect van de samenstelling van de arbeidskrachten capteert het deel van de productiviteitsgroei dat voortkomt uit de wijziging van de kenmerken van de arbeidskrachten. Wanneer het opleidingsniveau van de arbeiders toeneemt, kunnen zij complexer kapitaal inzetten en zich derhalve in complexere productieprocessen inschakelen. Dat maakt het productieproces productiever¹⁰.

Het effect van de kapitaalverdieping komt overeen met de toename van de productiviteit, die te danken is aan het feit dat de werknemers over meer kapitaal of over beter kapitaal beschikken om te produceren. Dit kapitaal kan bestaan uit machines, werktuigen of andere hulpmiddelen onder de noemer materiële activa, maar ook octrooien, licenties of ook software, immateriële activa genoemd.

Het effect van de innovatie of van de TFP meet het deel van productiviteitsgroei dat voortvloeit uit de verbetering van de efficiëntie waarmee arbeid en kapitaal gecombineerd worden om te produceren¹¹.

TFP-groei is voornamelijk gekoppeld aan de capaciteit van een economie om te innoveren en in te spelen op de grote technologische veranderingen. Zoals wordt aangegeven in sectie 3 van dit rapport vereist dit veranderingen in het gedrag van alle actoren (bedrijven, individuen en overheid) en zal het voor een kleine economie als de Belgische ook belangrijk zijn om zich in te schakelen in de wereldeconomie.

Een innovatieve economie is niet alleen belangrijk voor de productiviteitsgroei maar kan ook bijdragen aan een duurzame en inclusieve groei. Indien voldoende wordt ingezet op de creatie van producten en diensten voor nieuwe markten¹² biedt innovatie immers heel wat kansen voor jobcreatie. Daarnaast biedt innovatie ook een antwoord op heel wat maatschappelijke uitdagingen. Denk aan het uitwerken van oplossingen om energie te produceren met minder CO₂-uitstoot; het zoeken naar nieuwe medicijnen; het gebruik van nieuwe technologieën (op het vlak van monitoring) waardoor patiënten eerder het ziekenhuis kunnen verlaten of ouderen langer thuis kunnen blijven...

⁹ Er dient opgemerkt dat deze vaststelling in het bijzonder geldt voor investeringen in fysiek kapitaal. Het is nog niet vastgesteld dat investeringen in immateriële activa (bv. R&D, octrooien...) ook onderhevig zijn aan afnemende marginale productiviteit.

¹⁰ Om dit effect correct te meten, dient men over gedetailleerde gegevens over de arbeidskrachten te beschikken. Daarom wordt het vaak niet gemeten maar opgenomen in de raming van de TFP. Deze opmerking geldt ook voor de meting van de kwaliteit van kapitaal wanneer de deflatoren niet hedonisch zijn.

¹¹ De gemeten TFP kan hier evenwel enigszins van afwijken doordat deze ook alle onnauwkeurigheden van de metingen van arbeid en kapitaal capteert, evenals het effect van de cyclus op de productiviteit.

¹² Het louter efficiënter produceren van bestaande goederen en diensten zal niet volstaan om jobs te creëren. Immers, eens de markt voor deze producten en diensten verzadigd is, zal het uiteindelijk niet meer lukken om deze extra productie af te zetten. Als er verder niets verandert, zal dit leiden tot werkloosheid en is er geen sprake van inclusieve groei.

Echter, ook al is innovatie belangrijk voor een competitieve economie, het is geen voldoende voorwaarde. Er zijn voorwaarden nodig om ervoor te zorgen dat de innovatie zich vertaalt naar duurzame en inclusieve groei. Het opdrijven van de productiviteit en van het concurrentievermogen vereist transitie in alle lagen van de economie. Begeleidende maatregelen zijn noodzakelijk aangezien deze transitie grote gevolgen hebben voor werknemers, bedrijven en burgers.

Zo zorgt de digitalisering er bv. voor dat een groot deel van de bestaande taken in meer of mindere mate zal veranderen wat een uitdaging vormt voor de inclusie van werknemers op de arbeidsmarkt; de digitale economie en de globalisering gaan ook gepaard met een toenemende concentratie van economische macht, middelen en informatie wat risico's inhoudt op het vlak van mededinging; de internationalisatie maakt de Belgische economie afhankelijker van beslissingen die in het buitenland worden genomen... Het is dan ook zaak om de voorwaarden te creëren opdat innovaties zoveel mogelijk positieve effecten genereren en om de negatieve effecten van de transitie zo laag mogelijk te houden. Dit vereist aanpassingen van het regelgevend kader, zowel op nationaal als internationaal vlak, alsook van andere omkaderende beleidsdomeinen zoals het onderwijs, vorming, het herverdelingsstelsel...

2. Vaststellingen

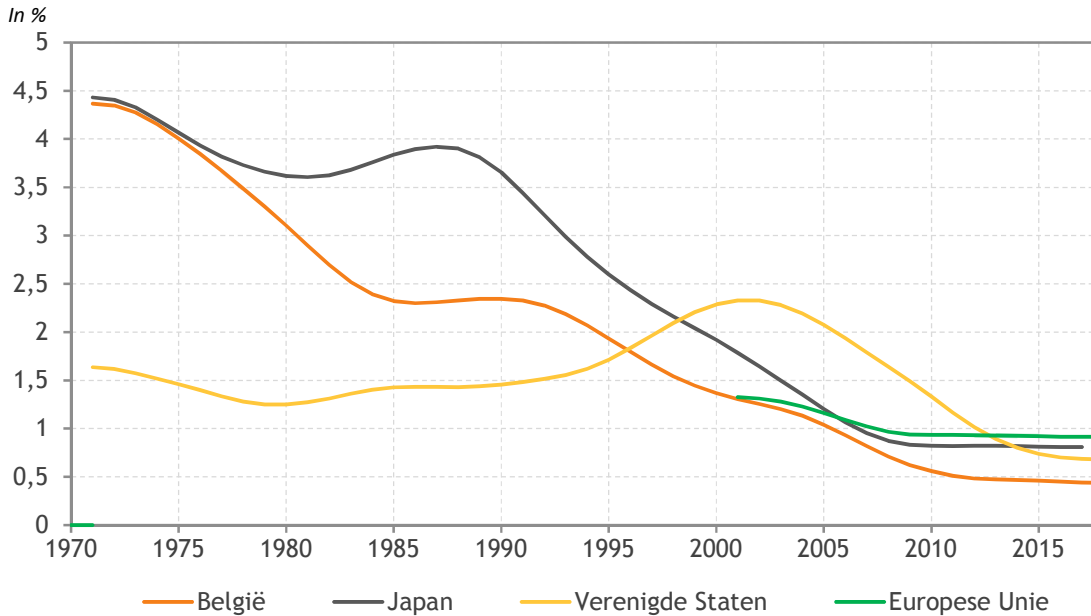
De productiviteit van de Belgische economie: stelselmatige vertraging van de groei, versterkt door de crisis van 2008

Binnen het tijdsbestek van een halve eeuw is het groeicijfer van het levenspeil, gemeten door het BBP per inwoner, sterk gedaald in België, van een jaargemiddelde van 3,2 % in de jaren 1970 naar 0,6 % tussen 2010 en 2018¹³. Deze evolutie hebben de meeste ontwikkelde economieën gemeen, maar ze is bijzonder opvallend in België, waar het levenspeil niet alleen verschilt van dat van de Verenigde Staten, maar ook van dat van de op dit vlak best presterende Europese economieën zoals Oostenrijk, Nederland en Denemarken. Onder de OESO-lidstaten zakte België qua BBP per inwoner van de 11^e plaats in 1970 naar de 13^e plaats in 2018¹⁴.

¹³ Tenzij anders vermeld, komen alle cijfergegevens van de database van Eurostat, overgenomen in september 2019.

¹⁴ OESO, Labour productivity database, gegevens opgenomen op 8 oktober 2019.

Grafiek 5: Trend van de groei van de uurproductiviteit van de arbeid

Opmerking : groeicijfer gefilterd door Hodrick Prescott.

Bron : Ameco, DG-ECFIN, september 2019.

Zoals aangegeven in de eerste sectie kan het BBP per inwoner uitgesplitst worden in twee ratio's : de arbeidsduur per inwoner en de arbeidsproductiviteit. Ten opzichte van zijn Europese partners kenmerkt België zich door een vrij lage arbeidsduur per inwoner, met name als gevolg van een lage werkgelegenheidsgraad, gecombineerd met een vrij hoog productiviteitspeil. In 2018 bekleedde België de 4^e plaats onder de landen van de OESO wat betreft productiviteitspeil, na Ierland, Luxemburg en Noorwegen, terwijl het slechts op de 8^e plaats kwam in 1970¹⁵.

Sinds 1995 is de vertraging van de groei van het bbp per inwoner in België niet zozeer te verklaren door de evolutie van de gewerkte uren per inwoner dan door de daling van het groeicijfer van de arbeidsproductiviteit. Na een aanhoudende daling sinds 1970 tot midden de jaren 1990 zijn de gewerkte uren per inwoner¹⁶ geleidelijk weer gaan stijgen, om een gemiddelde jaarlijkse groei van 0,3 % te halen tussen 2010 en 2018. Daarentegen nam de productiviteitsgroei af, met een daling van het jaargemiddelde van 4,3 % in de jaren 1970 naar nog slechts 0,3 % tussen 2010 en 2018.

De economische en financiële crisis van 2008 versterkte de trend van een vertragende productiviteitsgroei in de meeste ontwikkelde economieën. Deze werd gevolgd door een periode van zwakke productiviteitsgroei, in het bijzonder in België. Tijdens de periode voor de crisis, 2000-2007, nam de productiviteit in België toe met jaarlijks gemiddeld 1,4 %, dat is een even sterke groei als in Nederland, maar een sterkere groei dan het gemiddelde van de eurozone, en iets zwakker dan de Duitse groei. Daarentegen bedroeg tijdens de periode na de crisis, van 2012 tot 2018¹⁷, het jaargemiddelde van de productiviteitsgroei

¹⁵ OESO, Labour productivity database, gegevens opgenomen op 8 oktober 2019.

¹⁶ Zoals reeds aangegeven in sectie 1 Concepten, zijn deze gewerkte uren per inwoner het product van de gewerkte uren per arbeider, het werkgelegenheidscoëfficiënt en het aandeel van de bevolking op beroepsactieve leeftijd in de totale bevolking.

¹⁷ Deze periode is te verkiezen boven de periode 2010-2018 om de recente groeitrend van de productiviteit te ramen, want zo kunnen schommelingen weggewerkt worden die louter aan de crisis te wijten zijn.

0,5 % in België, tegenover 0,6 % voor de eurozone. België vertoonde tevens een lager groeicijfer dan in de drie voornaamste buurlanden werd vastgesteld.

Tabel 1: Gemiddelde jaarlijkse groei van de uurproductiviteit, totale economie

In %

	2000-2018	2000-2007	2012-2018
Europese Unie	1,2	1,6	0,9
Eurozone	0,6	0,7	0,6
België	0,8	1,4	0,5
Duitsland	1,0	1,6	0,9
Frankrijk	1,0	1,3	1,2
Italië	0,1	0,0	0,3
Nederland	0,9	1,4	0,6
Finland	0,9	2,2	0,7
Verenigd Koninkrijk	0,9	1,9	0,5

Bron : Eurostat, Nationale Rekeningen, september 2019.

Aangezien het jaar 2019 een jaar is met een occasionele herziening van de nationale rekeningen in alle lidstaten en er van deze herziening een geleidelijke publicatie plaatsvindt, die gestart is in september en die ten vroegste eind november afgerond zal zijn, was het daardoor niet mogelijk deze nieuwe cijfers in dit rapport te verwerken. De sectoranalyse van het verloop van de productiviteit wordt daarom uitgesteld tot het verslag van 2020.

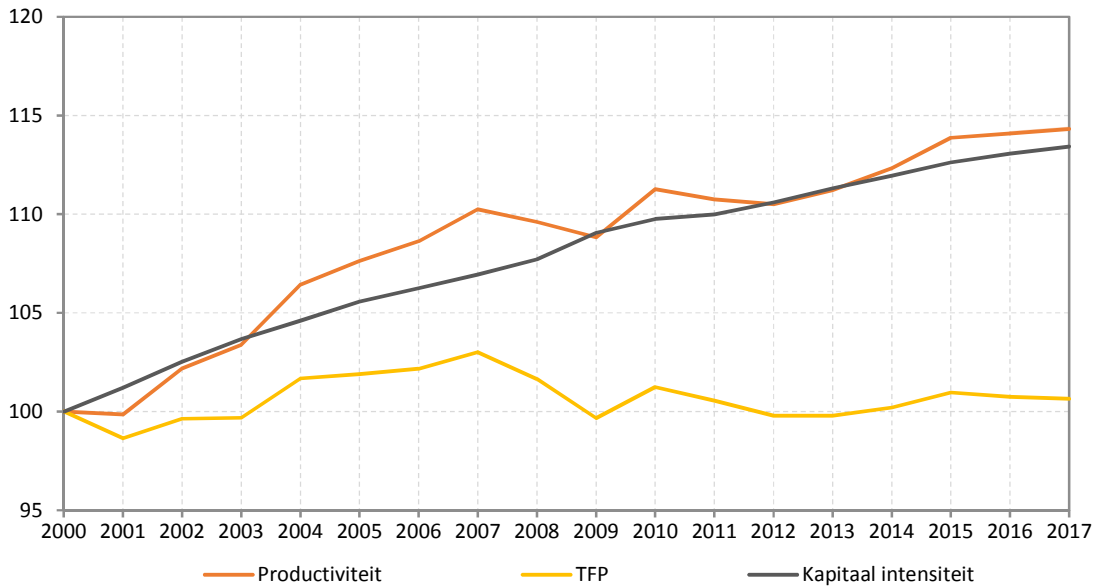
De uitsplitsing van het productiviteitsverloop: aanzienlijke bijdrage van het kapitaal per gewerkt uur en lage TFP

Zoals aangegeven in de inleiding is de TFP-groei de enige manier om op lange termijn een groei van het levenspeil te kunnen realiseren. Een opsplitsing van de evolutie van de arbeidsproductiviteit toont echter dat België op dit vlak heel zwak soort.

In België berust de groei van de productiviteit voornamelijk op kapitaalverdieping, dat wil zeggen de verhoging van het kapitaal per gewerkt uur. Deze vaststelling wordt door alle ontwikkelde economieën gedeeld. Maar de bijdrage van de TFP tussen 2000 en 2017 was in België nagenoeg nul, hetgeen bijzonder zwak is vergeleken met de opgetekende bijdrage in de drie buurlanden en in de Scandinavische landen. De vergelijking van de periode 2012-2017 met de periode 2000-2007 toont een vertraging van de bijdrage van de kapitaalverdieping, vooral wat betreft het kapitaal inzake informatie- en communicatietechnologie (ICT). We dienen hierbij te vermelden dat bij deze door de OESO voorgestelde opsplitsing in de evolutie van de TFP, rekening gehouden wordt met het samenstellingseffect van de arbeidskrachten, dat algemeen zwak is, maar wel positief. De bijdrage van de technologische vooruitgang of de efficiëntie in het gebruik van de productiefactoren is dus zwakker dan in de grafiek naar voren komt¹⁸.

¹⁸ Om internationale vergelijking mogelijk te maken, past de OESO een gemeenschappelijke methode toe voor de berekening van de kapitaalvoorraden met geharmoniseerde ICT-deflatoren die verschillend zijn van die van de nationale boekhouding.

Grafiek 6: Bijdrage tot de productiviteitsgroei = kapitaalintensiteit + TFP, België
Index, 2000=100

Bron : OESO, database over de productiviteit, gegevens opgenomen op 29 juli 2019.

Trage groei van de technische efficiëntie van de meeste bedrijven en lage toe- en uittreding beperken de productiviteitsgroei van bedrijfstakken

Analyses op basis van bedrijfsgegevens tonen duidelijk aan dat er in alle landen, zelfs binnen eenzelfde bedrijfstak, grote verschillen zijn tussen bedrijven, in het niveau en in de groei van de productiviteit. Deze verschillen blijken bovendien redelijk persistent te zijn. De productiviteitsgroei van een bedrijfstak kan worden uitgesplitst volgens de productiviteitsgroei van de betrokken bedrijven (intrinsiek effect) en de wijziging van het marktaandeel van deze ondernemingen, met inbegrip van toe- en uittreding, van bedrijven (structureffect).

De bijdrage van het intrinsiek effect aan de productiviteitsgroei van bedrijfstakken is in België, net zoals in de meeste andere landen, groter dan het structureffect. Het is dus vooral de verbetering van de technische efficiëntie van bedrijven die de productiviteitsgroei van een bedrijfstak bepaalt. Uit een analyse van de OESO voor een beperkt aantal landen blijkt dat de wijziging van marktaandelen in het voordeel van de meest efficiënte bedrijven (structureffect) in alle landen is gedaald wat kan wijzen op een minder efficiënte allocatie van beschikbare middelen. Deze misallocatie zou groter zijn in België en Frankrijk dan in Denemarken en Zweden en groter in marktdiensten dan in de verwerkende nijverheid¹⁹.

Het belang van het intrinsiek effect en het structureffect verschilt aanzienlijk tussen de verwerkende nijverheid en marktdiensten. In de verwerkende nijverheid is de bijdrage van de groei van de technische efficiëntie van bedrijven aan de productiviteitsgroei van een bedrijfstak positief over de hele productiviteitsverdeling en neemt toe met het productiviteitsniveau.

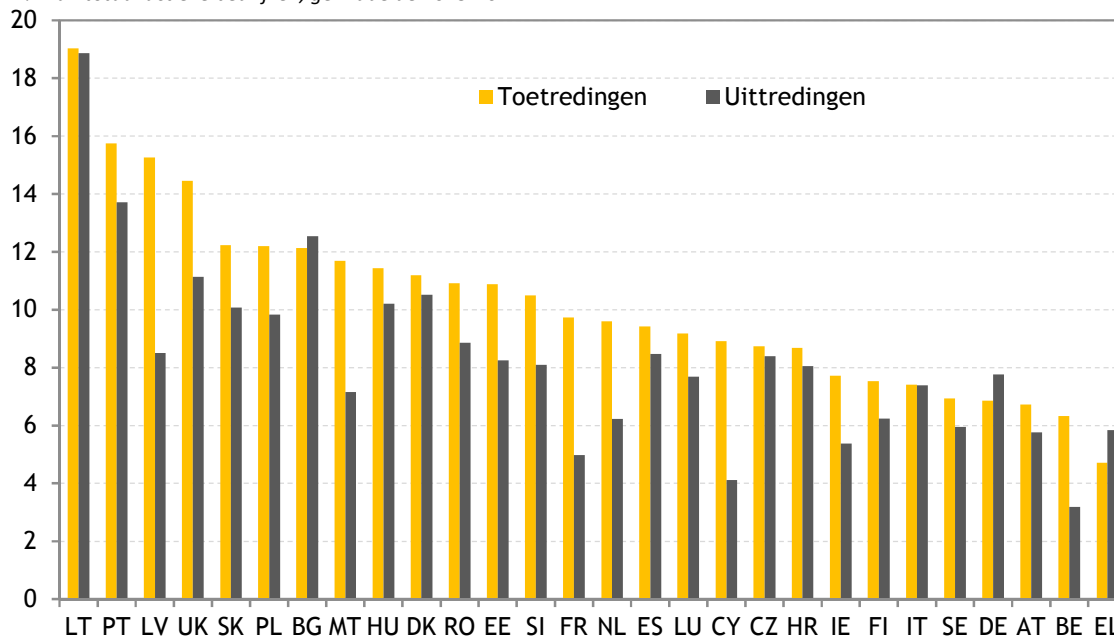
¹⁹ G. Berlingieri, P. Blanchenay, S. Calligaris and C. Criscuolo (2017). 'The Multiprod project: A comprehensive overview, OECD Science, Technology and Industry Working Papers 2017/04, OECD Publishing.

Met andere woorden, hoe hoger de technische efficiëntie van een bedrijf hoe groter de productiviteitsgroei. In de marktdiensten is de bijdrage van de productiviteitsgroei echter bijna over heel de productiviteitsverdeling negatief, enkel voor de meest efficiënte bedrijven is het effect licht positief²⁰.

In vergelijking met andere EU-landen kent België een zeer laag aantal startende bedrijven, relatief ten opzichte van het aantal actieve bedrijven

Grafiek 7: Toetredingen en uittredingen van bedrijven

In % van totaal actieve bedrijven, gemiddelde 2015-2017

Bron : Eurostat, Business demography Indicators. Voor de berekening werd enkel rekening gehouden met bedrijven in de markteconomie (met uitzondering van holdingactiviteiten).

Net zoals in de meeste andere landen vertoont de toetreding van nieuwe bedrijven in België overigens een duidelijk dalende trend²¹. Van alle Europese Unie (EU) landen heeft België veruit het laagste aantal stopgezette bedrijven. Recent is er wel een redelijk sterke stijging van het aantal stopzettingen relatief ten opzichte van het aantal actieve bedrijven in België. Het ziet ernaar uit dat de zwakke dynamiek van het Belgisch economisch weefsel, binnen een context van relatief geringe bankfinancieringskosten, het overleven vergemakkelijkt heeft van zogenaamde zombiebedrijven, dat wil zeggen bedrijven waarvan de activiteit structureel onvoldoende inkomsten genereert om hun financiële kosten te kunnen compenseren²².

Ten opzichte van andere landen van de OESO lijkt het erop dat, ongeacht de manier waarop deze bedrijven gedefinieerd worden, het percentage zombie-ondernemingen in België hoger ligt en sinds de crisis nog toeneemt. Bovendien lijken ondernemingen problemen te ondervinden om zich permanent van dit statuut

²⁰ OECD (2019). In-depth Productivity Review of Belgium.

²¹ Hierbij wordt geen rekening gehouden met ondernemingen zonder werknemers die recent in België een redelijk sterke stijging kennen, vanwege de 'vervennoetschappelijking' (beoefenaars van een vrij beroep en andere zelfstandigen die een vennootschap oprichten om op wettelijke manier de heffingen op hun activiteiten te verminderen), zie B. Coppens, R. Schoonackers, L. Van Meensel en S. Van Parys (2018). 'Recente internationale tendensen op het vlak van de vennootschapsbelasting: meer concurrentie of meer convergentie?', Nationale Bank van België, Economisch Tijdschrift, september, 99-135.

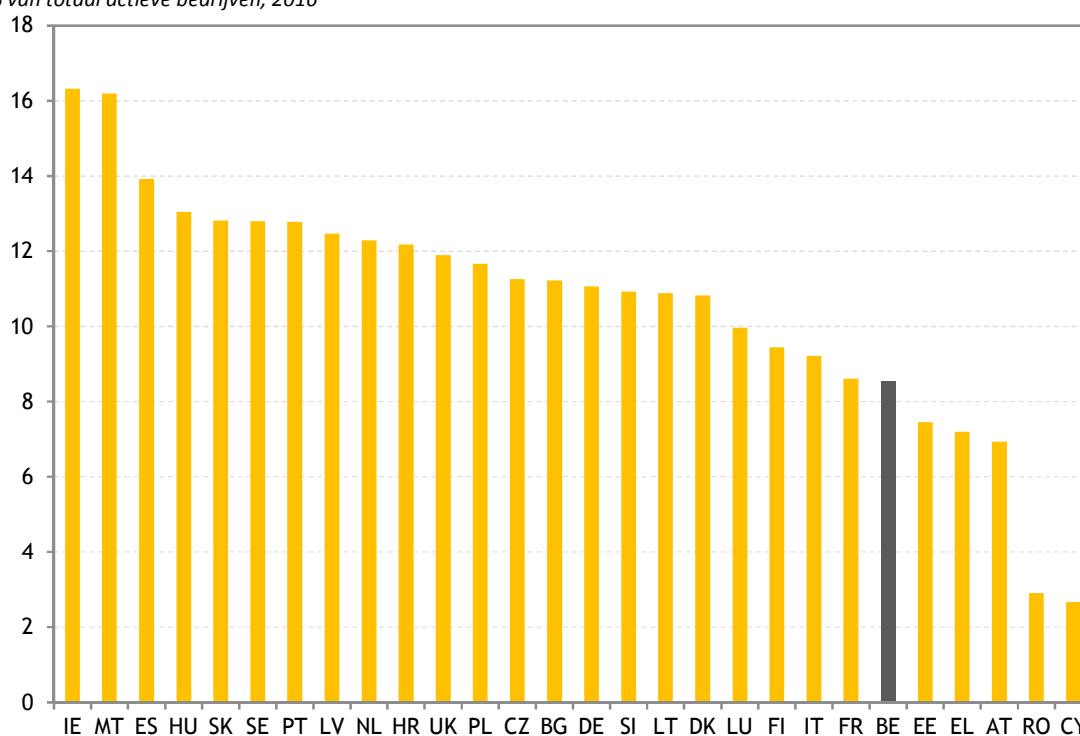
²² Zie M. Azalet McGowan, D. Andrews, V. Millot and T. Beck Managing Editor, 2018. "The walking dead? Zombie firms and productivity performance in OECD countries," Economic Policy, CEPR;CES;MSH, vol. 33(96), p. 685-736.

te bevrijden. Het behoud van deze, in het algemeen nauwelijks productieve, ondernemingen weegt echter op de groei van de productiviteit en zet een rem op de reallocatie van middelen naar productievere bedrijven.

De uittreding van bedrijven (bijvoorbeeld stopzetting van activiteiten in de bedrijfstak of vereffening) levert doorgaans een positieve bijdrage aan de productiviteitsgroei aangezien stopgezette bedrijven meestal een productiviteitsniveau hebben dat onder het gemiddelde van de bedrijfstak ligt. Startende ondernemingen hebben in het jaar dat ze tot een bedrijfstak toetreden dan weer eerder een negatieve impact omdat hun productiviteit meestal ook onder het bedrijfstakgemiddelde ligt. Door leereffecten, maar ook door de uittreding van minder productieve bedrijven, leveren startende ondernemingen in de jaren na toetreding wel een positieve bijdrage aan de productiviteitsgroei. Zowel de lage toetreding van nieuwe bedrijven als de beperkte stopzetting van bedrijven beperken dus de productiviteitsgroei van bedrijfstakken in België²³.

Grafiek 8: Hogegroeibedrijven

In % van totaal actieve bedrijven, 2016

Bron : Eurostat, Business demography Indicators. Voor de berekening werd enkel rekening gehouden met bedrijven met minstens 10 werknemers in de markteconomie (met uitzondering van holdingactiviteiten). Een hoge groeibedrijf wordt hier gedefinieerd als een bedrijf met meer dan 10 werknemers waarvan het aantal werknemers met meer dan 10 % groeit.

Behalve het aantal startende bedrijven kunnen ook de mogelijkheden van jonge bedrijven om te groeien een impact hebben op de productiviteitsgroei. Recent gaat er veel aandacht uit naar snelgroeiende ondernemingen en vooral dan jonge snelgroeiende bedrijven, zogenaamde gazellen. Binnen de EU blijkt

²³ M. Dumont, G. Rayp, M. Verschelde and B. Merlevede (2016). "The contribution of start-ups and young firms to industry-level efficiency growth", Applied Economics 48(59), 5786-5801; J. De Mulder and H. Godefroid (2018). "De vertraging van de productiviteit: bevindingen en poging tot verklaring", Nationale Bank van België Economisch Tijdschrift, december, 51-66; OECD (2019), In-depth Productivity Review of Belgium; G. Bijmens en J. Konings (2018). 'Declining Business Dynamism in Belgium', Small Business Economics, pp 1 - 39.

België ook wat het percentage van hoge groeibedrijven betreft achterop te lopen. Bovendien blijkt slechts een derde van de bedrijven met hoge groei, jonge ondernemingen te zijn²⁴.

Net zoals in veel andere landen was de nasleep van de internationale financiële crisis van 2008 negatief voor de productiviteitsgroei van de meeste bedrijven in België. De crisis heeft de toetredingsbarrière voor startende ondernemingen verhoogd, met als gevolg minder startende bedrijven met weliswaar een hogere gemiddelde initiële productiviteit van de starters dan voor de crisis. Er werden ook meer jonge bedrijven met een lage productiviteit gedwongen om hun activiteiten stop te zetten²⁵.

De dalende bedrijfsdynamiek, gemeten door een lager aantal hoge groeibedrijven, minder start-ups en minder reallocatie van weinig productieve naar meer productieve bedrijven, doet zich niet alleen in België voor, maar ook in andere landen zoals de VS. De verklaring hiervoor dient bijgevolg best gevonden te worden bij factoren die niet alleen België, maar ook andere landen beïnvloeden²⁶. Dan gaat het over de rol van ICT, de rol van globale productienetwerken en de mate waarin marktmacht van grote globale bedrijven is toegenomen²⁷.

Zoals reeds vermeld zijn er binnen bedrijfstakken grote verschillen in productiviteit tussen bedrijven. In België is, net zoals in de meeste andere OESO-landen, de spreiding van de productiviteit overigens nog toegenomen, doordat de bedrijven met de laagste productiviteit, een lagere groei hebben gekend dan mediaanbedrijven en vooral dan de meest productieve bedrijven. Ten opzichte van andere landen hebben in België vooral de meest productieve bedrijven een hogere productiviteitsgroei gekend dan bedrijven met een gemiddelde productiviteit²⁸.

Sommige Belgische bedrijven behoren internationaal gezien nog steeds tot de meest efficiënte ondernemingen en kennen bovendien ook een redelijk sterke groei, met name in de verwerkende nijverheid. Het gaat hier meestal om bedrijven die ook internationaal actief zijn. In- en uitvoerende ondernemingen blijken niet alleen in België, maar in de meeste landen, de hoogste productiviteit te hebben. Zelfs als ze niet rechtstreeks betrokken zijn bij in- of uitvoeractiviteiten vertonen de leveranciers die zich het dichtst bij de internationaal actieve bedrijven bevinden eveneens een hoger productiviteitspeil²⁹.

Productiviteit en buitenlandse betrekkingen: een sterke integratie in de internationale handel en de globale waardeketens

Wat betreft integratie in de wereldhandel, op grond van de penetratiegraad van de uitvoer en de invoer, behoort België tot de sterkste economieën van Europa. Door de geringe omvang van de economie, de beperkte beschikbaarheid van grondstoffen en de specialisatie in bepaalde activiteiten zijn deze

²⁴ J. De Mulder, H. Godefroid and C. Swartenbroekx (2017). "Groeien om te overleven? Een portret van de snel groeiende jonge ondernemingen in België, Nationale Bank van België Economisch Tijdschrift, december, 93-113. Voor België zijn er geen Eurostat-gegevens beschikbaar over jonge snelgroeiende ondernemingen (gazellen), waardoor een internationale vergelijking niet mogelijk is.

²⁵ M. Dumont, G. Rayp, M. Verschelde and B. Merlevede (2016). 'The contribution of start-ups and young firms to industry-level efficiency growth', *Applied Economics* 48(59), 5786-580.

²⁶ G. Bijmens en J. Konings (2018). 'Declining Business Dynamism in Belgium', *Small Business Economics*, pp 1 – 39.

²⁷ J. De Loecker en J. Eeckhout (2018). 'Global Market Power', NBER Working Paper 24768.

²⁸ J. De Mulder and H. Godefroid (2018). "De vertraging van de productiviteit : bevindingen en poging tot verklaring", *Nationale Bank van België Economisch Tijdschrift*, december, 51-66; OECD (2019), *In-depth Productivity Review of Belgium*.

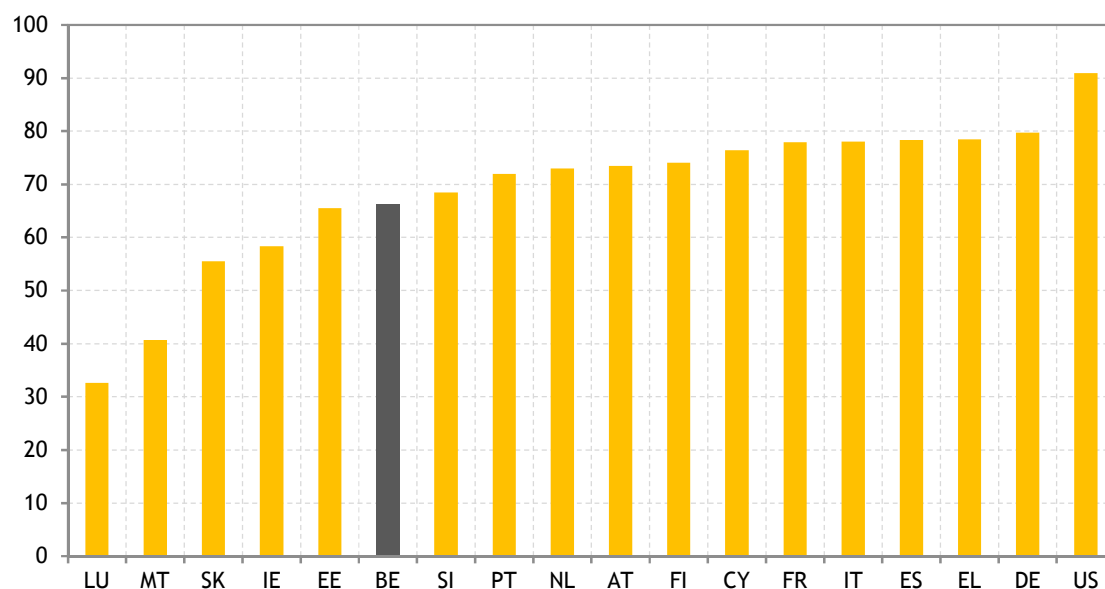
²⁹ M. Verschelde, M. Dumont, G. Rayp and B. Merlevede (2016). "Semiparametric stochastic metafrontier efficiency of European manufacturing firms", *Journal of Productivity Analysis* 45(1), 53-69; E. Dhyne and C. Duprez (2017). "The world is a village: The integration of Belgian firms into the world economy", *National Bank of Belgium Economic Review*, September, 25-36; OECD (2019), *In-depth Productivity Review of Belgium*.

internationale betrekkingen onmisbaar voor de economische groei en de verbetering van het welzijn van de bevolking.

België is dus als kleine, open economie met een centrale positie in Europa sterk geïntegreerd in de wereldwijde waardeketens. Het aandeel van de binnenlandse toegevoegde waarde in de uitvoer is er dus minder groot dan in andere grotere of minder geïntegreerde Europese landen, zoals te zien is in de volgende grafiek.

Grafiek 9: Aandeel van de toegevoegde waarde in de uitvoer - 2016

In % van het totaal

Bron : OECD Statistics on Trade in Value Added, gegevens overgenomen op 5 augustus 2019.

Een meer gedetailleerde analyse³⁰, waarbij met name de wederuitvoer uitgesloten wordt, toont dat de integratie van de Belgische exportbedrijven in de wereldwijde waardeketens toegevoegde waarde en werkgelegenheid helpt te genereren in de hele economie, rechtstreeks in deze bedrijven en onrechtstreeks bij hun binnenlandse leveranciers van intermediaire goederen en diensten. Men schat dat in totaal een derde van het bbp en van de werkgelegenheid in België rechtstreeks of onrechtstreeks samenhangt met de uitvoer. Het voordeel dat te halen is uit de deelname aan de wereldwijde waardeketens hangt dus niet enkel af van het concurrentievermogen van de exportbedrijven, maar ook van dat van hun binnenlandse leveranciers.

Het concurrentievermogen van de Belgische bedrijven tegenover de buitenlandse ondernemingen is dan ook een voorwaarde voor de groei, te meer daar men door het feit tot de eurozone te behoren een eventueel competitiviteitsverlies niet meer kan compenseren door de wisselkoers aan te passen. Die competitiviteit kan uitdrukking vinden via de prijzen en/of via de kwaliteit van de producten. Over het algemeen geldt dat, hoe meer de producten gestandaardiseerd zijn, hoe meer de concurrentie speelt in

³⁰ Michel, B., Hambÿe, C. and Hertveldt B. (2018), "The Role of Exporters and Domestic Producers in GVCs: Evidence for Belgium based on Extended National Supply-and-Use Tables Integrated into a Global Multiregional Input-Output Table", NBER Working Paper, n°25155, forthcoming in Ahmad, N., Moulton, B., Richardson, J. and van de Ven P., The Challenges of Globalization in the Measurement of National Accounts, NBER.

termen van prijzen. De opwaardering van de producten, met name dankzij innovatie en TFP-winst, maakt dan ook dat de vraag naar deze producten minder gevoelig is voor de prijs ervan.

Op het gebied van het buitenlandse concurrentievermogen is het vermogen van de Belgische bedrijven om aanwezig te zijn op de buitenlandse markten een belangrijk signaal. Dat kan men weergeven aan de hand van het exportmarktaandeel, gemeten door het aandeel van de Belgische uitvoer in de wereldwijde uitvoer. Tussen 2000 en 2018 nam dit marktaandeel af met 20 %. Deze afname is minder fors dan in Frankrijk (-26 %), maar ligt duidelijk hoger dan in Nederland (-11 %) en in Duitsland (-1 %) ³¹.

De Belgische uitvoer neemt minder snel toe dan de wereldhandel omdat hij niet gericht is op markten en producten waarvan de groei het meest dynamisch is en/of omdat hij op zijn traditionele markten concurrentie heeft van de productie van andere landen. De traditionele markten van de Belgische exportbedrijven zijn voornamelijk de Europese landen, meer bepaald de drie belangrijkste buurlanden. In 2018 vormde de uitvoer naar de landen van de Europese Unie 70 % van de totale uitvoer van goederen en diensten van België, en de uitvoer naar de drie buurlanden 41 % ³². Ten opzichte van zijn potentiële exportmarkten ³³ noteert België een veel beperkter verlies van ongeveer 4 % voor de periode 2000-2018.

Onder de kostenfactoren die het prijs-concurrentievermogen kunnen beïnvloeden zijn de loonkosten per eenheid product een van de in beschouwing te nemen elementen, terwijl de kapitaalkosten en de kosten van het intermediair verbruik (grondstoffen waaronder energie, zakelijke dienstverlening, e.d.) de andere determinanten van de productiekosten vormen. De evolutie ervan hangt af van de evolutie van het uurloon en van de uurproductiviteit. Als de lonen minder snel evolueren dan de productiviteit, nemen de loonkosten per eenheid af, terwijl deze toenemen wanneer de loonstijging hoger is dan de productiviteitsgroei. Tussen 2000 en 2018 bedroeg het gemiddelde jaarlijkse groeicijfer van de loonkosten per eenheid 1,6 %, dat is een hoger cijfer dan in de Europese Unie en in de eurozone alsook in elk van de drie grote buurlanden. Maar het is vooral aan het begin van de periode dat de loonkosten per eenheid snel gestegen zijn in België. Voor de periode 2012-2018 zakte het groeicijfer van de Belgische loonkosten per eenheid naar 0,7 %, een lager percentage dan dat van de Europese Unie, de eurozone, Duitsland en Frankrijk. De vertraging van de productiviteitsgroei maakte het in stand houden van het kosten-concurrentievermogen echter moeilijker, getuige daarvan de stijging van de loonkosten per eenheid in de laatste drie jaren (zie grafiek hieronder). TFP-winst is dus bijzonder belangrijk, want deze ondersteunt de groei van de productiviteit en vergemakkelijkt dus de verbetering van het kosten-concurrentievermogen zonder buitensporige druk op de loonontwikkelingen, maar vormt ook de concrete uiting van innovatie-inspanningen en biedt derhalve de mogelijkheid om nieuwe markten te veroveren en producten uit te voeren waarvan de vraag meer beïnvloed wordt door de kwaliteit.

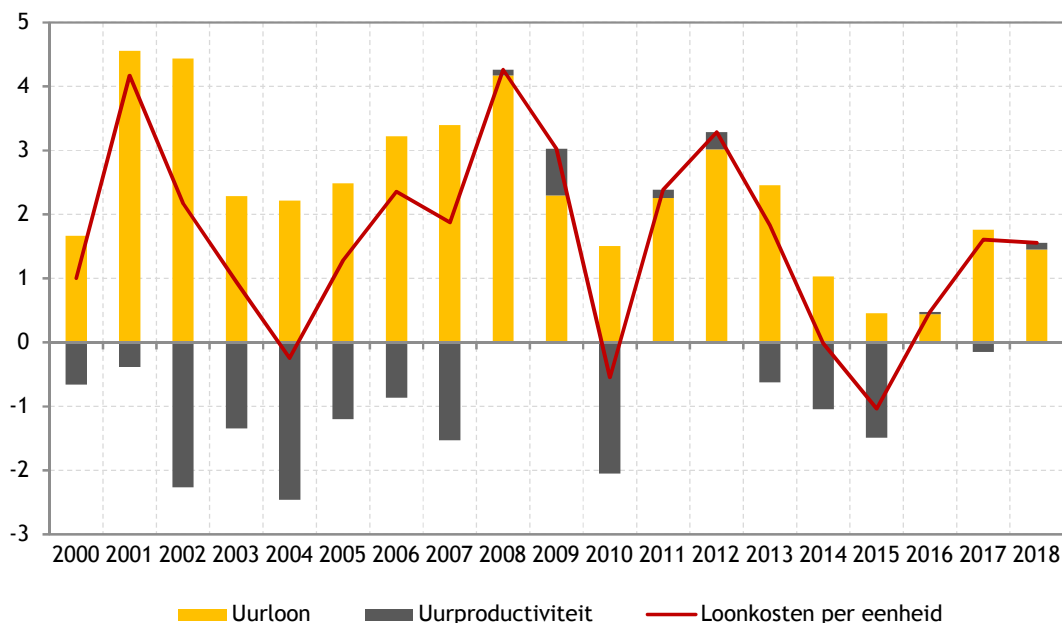
³¹ Gegevens van de procedure voor macro-economische onevenwichten, Eurostat, overgenomen op 19 augustus 2019.

³² Gegevens van de betalingsbalans, Eurostat, overgenomen op 26 augustus 2019.

³³ Het betreft marktaandelen in volume geraamd op basis van de verhouding van de groei van de Belgische uitvoer in elk van de partnerlanden tot de groei van de invoer van deze landen, gegevens uit Economische Vooruitzichten van juni 2019, Federaal Planbureau.

Grafiek 10: Bijdrage aan loonkosten per eenheid = uurloon - productiviteit

Jaarlijks groeicijfer in %

Opmerking : het groeicijfer van de productiviteit werkt negatief want het vermindert de loonkosten per eenheid product.
Bron : Eurostat, Nationale Rekeningen, gegevens overgenomen op 2 augustus 2019.

Zoals onderstreept wordt in het Landverslag voor België 2019 dat de Europese Commissie publiceerde in het kader van het Europees semester: « Herstel van de productiviteitsgroei is essentieel voor het behoud van het externe concurrentievermogen en toekomstige economische groei in de context van de vergrijzing. »

3. Hefbomen voor productiviteitsgroei

De vertraging van de productiviteitsgroei zoals beschreven in de vorige sectie heeft zich voorgedaan in de loop van een periode van ingrijpende transformaties van de productieprocessen zowel gelinkt aan toegenomen internationalisering van deze processen als aan de ontwikkeling van de digitale technologie en van de kenniseconomie. Deze hebben het productiviteitsverloop ongetwijfeld beïnvloed, maar ook een veelheid aan andere factoren spelen daarbij een rol. Deze zijn bovendien ook veelal complementair, waardoor gelijktijdige acties vereist zijn op zeer uiteenlopende domeinen. Deze bronnen van groei kunnen gestimuleerd worden door verschillende economische beleidsmaatregelen, waarvan sommige in handen zijn van de gewesten (zoals bepaalde maatregelen voor het industriebeleid, met name regionale steunprogramma's voor innovatie en onderzoek, steunmaatregelen voor beroepsopleidingen, overheidsinvesteringen in wegen-, haven- en luchthaveninfrastructuur, gewestelijke regelgeving), de gemeenschappen (zoals hoger onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek), de federale overheid (waaronder fiscaal en parafiscaal beleid, overheidsinvesteringen zoals voor spoorwegvervoer, federale regelgeving) of supranationale organisaties (zoals sommige Europese steunprogramma's, het kader inzake begrotingsbeleid of het monetair beleid), waarbij de bewegingsruimte soms beperkt is. In dit eerste verslag van de Nationale Raad voor de Productiviteit wordt in dit verband louter een kort overzicht verschaft van de voornaamste productiviteitshefbomen.

Om de bronnen van de productiviteitsgroei en de daaraan gekoppelde hefboomen van het economisch beleid te kunnen identificeren, moet men zich voor ogen houden dat de productiviteit van een economie als België een afspiegeling is van de efficiëntie waarmee de verschillende productie-eenheden (privébedrijven of overheidsbedrijven ...) van deze economie de verschillende productiefactoren (arbeid, kennis, materieel kapitaal, immaterieel kapitaal, materiële of immateriële input) combineren om een product te maken of een dienst te leveren.

Deze productie-eenheden kunnen hun efficiëntie opdrijven door de kwaliteit van de verschillende productiefactoren te verbeteren (door investeringen in opleiding³⁴ en/of materieel of immaterieel kapitaal, door een constant zoeken naar de beste binnenlandse of buitenlandse leveranciers), door de manier te verbeteren waarop deze factoren gecombineerd worden binnen de productie-eenheid (verbetering van de productieprocessen, beter management, specialiseren in hoofdactiviteiten) of door nieuwe producten of diensten te ontwikkelen, met een grotere toegevoegde waarde. Zij zullen deze investeringen echter pas doen indien zij opereren binnen een voldoende stimulerend kader en een gunstige omgeving en indien zij over een performante infrastructuur beschikken.

Naast de betere prestaties binnen elke eenheid ligt een bijkomende bron voor de geaggregeerde productiviteitsgroei van een economie in een betere toewijzing van de beschikbare middelen (arbeid, kapitaal, financiële middelen) ten gunste van de meest productieve productie-eenheden, wat leidt tot een proces van oprichting en groei van (nieuwe) de meest efficiënte eenheden en de inkrimping en verdwijning van minder efficiënte eenheden. Dit proces van creatieve destructie moet voldoende vlot verlopen om een optimale en snelle reallocatie mogelijk te maken van de middelen die vrijkomen uit de inkrimpende eenheden naar de groei-eenheden. Naast een betere allocatie van de middelen is het echter ook belangrijk dat firma's die een technologische achterstand kennen, maar wier leefbaarheid op lange termijn niet onherroepelijk in gevaar is, hun handicap (ten minste gedeeltelijk) kunnen goedmaken door een betere verspreiding van de technologische vooruitgang.

Alle economische actoren moeten hun bijdrage leveren

Uiteraard spelen de bedrijven een essentiële rol, aangezien ze de productiefactoren waarover ze kunnen beschikken zo optimaal mogelijk moeten aanwenden, terwijl de continue verandering van de wereld rondom zich (cf. bv. de technologische ontwikkelingen) voortdurende aanpassingen en innovaties op diverse vlakken vereist. Van hun kant moeten alle (potentiële) arbeidskrachten over de juiste vaardigheden (of, anders gezegd, over voldoende menselijk kapitaal³⁵) beschikken om nu en in de toekomst te kunnen beantwoorden aan de behoeften van de ondernemingen en aldus niet alleen voldoende inkomen voor zichzelf te kunnen verwerven, maar ook te kunnen deelnemen aan de welvaartscreatie van de economie.

De diverse actoren moeten elkaar ook aanvullen. Zo zijn de ondernemingen afhankelijk van andere efficiënt werkende bedrijven en van de beschikbaarheid van voldoende gekwalificeerde arbeidskrachten. Deze laatste zullen dan weer sterker gemotiveerd zijn om zich bij en om te scholen indien ze merken dat dergelijke investeringen profijt kunnen opbrengen, wat vaker het geval is indien innovatieve bedrijven interessante werkgelegenheidskansen bieden aan geschoolde arbeidskrachten. Ten slotte heeft de overheid een belangrijke impact op het gedrag van de ondernemingen en de arbeidskrachten : een

³⁴ De investeringen in bijscholing zijn niet enkel de verantwoordelijkheid van de ondernemingen. Ook het individu zelf heeft hierin een rol door zijn keuzes op het vlak van onderwijs of individuele opleiding gedurende zijn loopbaan.

³⁵ Het menselijk kapitaal omvat de voorraad aan kennis vvat in de factor arbeid. Het gaat dus zowel om het scholingspeil van de werknemer als om alle vaardigheden die deze gedurende zijn hele loopbaan verworven heeft, of het nu gaat om technische of om relationele vaardigheden, welke beide voor een deel overdraagbaar zijn wanneer de werknemer van werk verandert.

voldoende stimulerend kader, een gunstige omgeving en een efficiënte infrastructuur kunnen immers in belangrijke mate bijdragen aan hogere productiviteitswinsten.

De ontwikkeling en verspreiding van innovatie in de bedrijven stimuleren en de efficiëntie van de overheid vergroten

Het innovatievermogen van de ondernemingen in de private sector staat centraal om de productiviteit van een economie te verhogen. Innoveren kan zowel betrekking hebben op het zelf ontwikkelen van betere processen en producten als op het overnemen van verbeteringen. Rekening houdend met de voortdurende verandering van de economische omstandigheden waarin bedrijven werkzaam zijn, is innovatie bovendien een continu proces. Door te innoveren kan een bedrijf immers een concurrentieel voordeel opbouwen ten opzichte van binnen- en buitenlandse branchegeenoten, of vermijden dat het achterloopt bij vernieuwende concurrenten. In een concurrentiële markt zullen achterblijvende ondernemingen na verloop van tijd immers het onderspit delven.

Ook de openbare sector moet optimaal gebruik maken van de middelen waarover het beschikt, om de nodige diensten te leveren, met de kwaliteit die door de bevolking gewenst wordt en tegen de laagste kosten. Hij moet dus ook werk maken van innovatie zoals in de privésector. De toegenomen digitalisering van de overheid biedt bijvoorbeeld ruime perspectieven voor verbetering van de efficiëntie van de besturen.

Deze optimalisaties kunnen betrekking hebben op alle mogelijke aspecten van de activiteit.

Menselijk kapitaal

In een kenniseconomie hangt het productiviteitspotentieel bijvoorbeeld meer en meer af van de kennis en vaardigheden van de werknemers. De kwaliteit van de initiële scholing van de mensen speelt hierbij een wezenlijke rol, zowel op het vlak van de verworven kennis als van de « soft-skills », die helpen de kennis in het actieve leven in te zetten. De toekomstige productiviteit van de Belgische economie hangt dan ook samen met de investeringen in het onderwijs van de bevolking en de prestaties van het onderwijssysteem, dat voor iedereen toegankelijk moet zijn. De investeringen in vorming zowel door de ondernemingen, zij het in de privésector of de overheidssector, als ook door de werknemers, inzake op het terrein verworven vaardigheden en bijscholing, vormen een tweede factor voor productiviteitsgroei waarvan de effecten sneller merkbaar zijn. Deze investeringen kunnen werknemers in staat stellen om hun kennis gelijke tred te laten houden met de eisen van de markt, met name de nieuwe digitale vaardigheden, en kunnen zij ook makkelijker van baan veranderen. Binnen een context van technologische verandering, vergrijzing van de actieve bevolking en verlenging van de loopbanen zijn dergelijke investeringen nodig zowel voor een nieuwe dynamiek van de productiviteit – de technologische veranderingen moeten dan gepaard gaan met een actualisatie van de vaardigheden van de werknemers zodat zij hun volle effect kunnen hebben op de productiviteit – maar ook voor het inclusief karakter van de economische groei. Zonder ondersteuning door een herverdelend systeem zou het deel van de bevolking dat deze nieuwe, voor de markt vereiste vaardigheden niet kan verwerven, uitgesloten worden van activiteit en geen vruchten kunnen plukken van de economische groei.

Kapitaalinvesteringen

Door te beschikken over de beste machines, immateriële activa, grondstoffen, intermediaire producten of diensten van hogere kwaliteit kan men tevens de geproduceerde hoeveelheden of de intrinsieke kwaliteit van de productie vergroten. Ook de stroomlijning van de diverse productieprocessen en verbeteringen van het bedrijfsmanagement kunnen bijdragen tot een hogere productiviteit in de ondernemingen.

Door te investeren in een betere voorraad aan vast en/of in immateriële activa zoals software of data kan een onderneming dichter bij de beste practices van de bedrijfstak komen, door het verwerven of ontwikkelen van de beste technologie dit op het moment beschikbaar is. Terwijl deze beste technologie meestal specifiek is voor de bedrijfstak van een onderneming, kunnen bepaalde technische innovaties (« general purpose technologies ») potentieel uitmonden in afgeleide innovaties voor de hele economie. Naar het voorbeeld van de veralgemeende elektrificatie van de naoorlogse industriële productieprocessen of van de verspreiding van de computer in de jaren 80-90 bieden de toekomstige ontwikkelingen, zoals de digitale economie, artificiële intelligentie en het gebruik van robotica aanzienlijke mogelijkheden voor de groei van de productiviteit, voor het geheel van de economie.

De investeringen in materiële of immateriële activa, enerzijds, of in menselijk kapitaal, anderzijds, mogen niet als onderling vervangbaar worden beschouwd, waarbij de ondernemingen voor het ene of voor het andere zouden kunnen kiezen; deze investeringen zijn immers complementair en moeten tegelijkertijd worden uitgevoerd. Om ten volle voordeel te halen uit een nieuwe technologie, volstaat het niet dat een onderneming deze intern verwerft of ontwikkelt om er substantiële voordelen uit te halen. Innovatie moet niet enkel technologisch zijn, zij dient gepaard te gaan met investeringen in de vaardigheden van de werknemers of innovaties in het management, met een reorganisatie van het werk en van de bedrijfsprocessen, en zelfs een herdefiniëring van haar activiteiten.

Optimale organisatie van de processen

Het uitbesteden van sommige niet-essentiële activiteiten kan eveneens de prestaties van een productiesysteem verbeteren, vermits bedrijven zich dan kunnen specialiseren waar ze zelf het best in zijn. Bovendien draagt een vlotte toegang tot een input van betere kwaliteit of aan betere voorwaarden, of deze nu lokaal of internationaal geproduceerd wordt, eveneens bij tot de verbetering van de productiviteit van ondernemingen. Deze vlotte toegang vereist een performante vervoer- en communicatie-infrastructuur zodat bedrijven permanent informatie en producten kunnen uitwisselen. Dit kan bevorderd worden door de concentratie van de economische activiteiten en door clusters en/of polen van economische ontwikkeling. Naast de commerciële betrekkingen die deze genereren, kan de ontwikkeling van deze clusters tevens de verspreiding van innovaties bevorderen door het overnemen van best practices of de gezamenlijke ontwikkeling van technologische innovaties.

Nieuwe producten en diensten

De innovatie van ondernemingen beperkt zich evenwel niet tot het ontwikkelen of invoeren van nieuwe productietechnologieën of nieuwe organisatiemodi. De ontwikkeling van nieuwe producten of diensten om nieuwe markten te bedienen, vormt een ultieme bron van groei van de productiviteit. Maar hoewel deze wijze van ontwikkeling bijzonder winstgevend kan zijn, is ze ook erg risicovol. De stap van de ontwikkeling van een product naar een economisch succes is niet gemakkelijk. Deze manier van innoveren, die soms radicaal of disruptief wordt genoemd in tegenstelling tot stapsgewijze innovaties waarbij bestaande producten of processen verbeterd worden, is voor een deel het gevolg van de komst van nieuwe economische agenten (ondernemers, start-ups) en is voor een deel eigen aan de dynamiek van het economisch weefsel. Zelfs als disruptieve/radicale innovaties het werk kunnen zijn van gevestigde ondernemingen, zijn het inderdaad vaak nieuwe economische actoren die er aan de oorsprong van liggen. Het is dan ook van belang dat er voldoende innoverende bedrijven opgericht worden en dat deze ondernemingen kunnen groeien, hetgeen ondersteund kan worden door een beleid dat gunstig is voor ondernemings- en innovatiecultuur. Daarenboven heeft de komst van nieuwe ondernemingen een aanzienlijke impact op de concurrentiedruk waaraan bestaande ondernemingen onderhevig zijn en derhalve op hun motivatie om te innoveren.

Om te kunnen innoveren, is vaak onderzoek en ontwikkeling (R&D) nodig. Het is echter niet voldoende middelen te besteden aan R&D, de geleverde inspanningen moeten ook tot concrete toepassingen leiden en derhalve de productiviteit versterken. Vermits R&D-inspanningen per definitie risicovol zijn, is bovendien specifieke aandacht vereist voor de financiering ervan, bv. via het verstrekken van durfkapitaal.

De universiteiten en de openbare onderzoekscentra zijn eveneens vooraanstaande spelers in het ecosysteem van het Belgisch wetenschappelijk onderzoek, zowel door hun bijdragen op het vlak van fundamenteel onderzoek als dankzij de spin-offs en de talrijke samenwerkingsverbanden tussen ondernemingen en onderwijs- en onderzoeksinstituten. Dankzij hen kunnen de onderzoeksresultaten verspreid en op de markten ingezet worden. Ook de overheid kan trouwens een belangrijke rol spelen bij de diffusie van technologie.

Samengevat vereist de ontwikkeling en verspreiding van innovaties binnen een binnenlands productienetwerk, zij het innovaties van processen, management of producten en diensten, een ecosysteem dat gekenmerkt is door een ondernemings- en innovatiecultuur die gunstig is voor de ontwikkeling van deze innovaties waarbinnen de interactie tussen overheden, ondernemingen en universiteiten of onderzoekscentra een essentiële rol spelen (*triple helix*).

Gezien het belang van de R&D-inspanningen door ondernemingen voor de groei van de hele economie speelt ook de overheid een rol om deze inspanningen te steunen door rechtstreekse steun en fiscale steunmaatregelen. Het is belangrijk dat deze steunmaatregelen goed doordacht zijn om de positieve effecten ervan maximaal te maken, gezien de druk op de overheidsfinanciën. Dankzij de overheidstussenkomst kan de privésector de risico's delen die voortvloeien uit de ontwikkeling van nieuwe producten of nieuwe technologieën, wat tot innovaties kan leiden die zonder de steun niet tot stand waren gekomen. De overheid realiseert zelf ook een deel van R&D uit die in het land wordt gerealiseerd. Over het algemeen gaat het bij deze R&D meer om basisonderzoek zonder rechtstreekse economische finaliteit, maar dit is evenzeer belangrijk om de kennisvoorraad te ontwikkelen, en het kan als vertrekpunt dienen voor toekomstige innovaties in verschillende domeinen.

De productiviteit hangt ook af van diverse omgevingsfactoren

Een gunstige macro-economische omgeving

Door kwaliteitsvolle diensten aan te bieden, waaronder diensten die bijdragen tot het innovatie-ecosysteem van een land, zoals onderwijs of onderzoeksinstituten, draagt de overheidssector bij tot de goede werking van de economie en de versterking van het groeipotentieel ervan. De overheid heeft evenwel ook nog andere rollen te vervullen.

De hierboven genoemde voordelen kunnen slechts in een gunstige omgeving vorm krijgen. De ondernemingen of de werknemers hebben geen enkele reden om te investeren in de verbetering van hun toekomstige prestaties als ze er later geen voordeel kunnen uit halen of als dit voordeel te onzeker is. In dat verband is vooreerst de algemene macro-economische situatie van de betreffende economie belangrijk. Een stabiele, goed functionerende en evenwichtige economie zorgt immers voor vertrouwen bij ondernemingen en particulieren, waardoor ze toekomstgericht gaan investeren, in bv. materiële activa, R&D of opleiding en bijscholing. Bovendien verschaft een dergelijke omgeving financiële ademruimte aan de overheid, waardoor deze door middel van directe en/of indirecte prikkels het gedrag van de ondernemingen en de personen kan beïnvloeden. Een algemeen goed functionerende en voldoende groeiende economie, in combinatie met de nuttige inzet van zowel de arbeidskrachten als de beschikbare kapitaalmiddelen, biedt de mogelijkheid om de productiviteit te laten toenemen. Monetaire en budgettaire

maatregelen hebben daardoor een rol te spelen door het scheppen van economisch gunstige omstandigheden voor de innovaties.

Op internationaal niveau werden een aantal akkoorden afgesloten om de klimaatopwarming af te remmen. De engagementen van de EU werden verdeeld over de lidstaten, waardoor ook België (en de gewesten) op korte of middellange termijn doelstellingen dienen te bereiken inzake hernieuwbare energie, energie-efficiëntie en de uitstoot van broeikasgassen. Een dergelijke ecologische transitie houdt overigens niet alleen uitdagingen in, maar kan ook nieuwe kansen bieden voor de productiviteitsontwikkelingen van een economie. Diverse oude, tot voor kort als efficiënt beoordeelde technieken (voor productie, voor transport, qua energetische processen enz.) worden immers onhoudbaar, waardoor op zeer uiteenlopende domeinen een grote mate van innovatie noodzakelijk is. Ook daar geldt dat bedrijven die hierbij het voortouw nemen en op kostenefficiënte wijze dergelijke innovaties kunnen realiseren een concurrentieel voordeel zullen verwerven ten opzichte van ondernemingen die te lang afwachten.

Goed functionerende markten

De werking van de economie wordt ook beïnvloed door diverse reguleringen, met soms tegenstrijdige bedoelingen. Deze regelgeving kan wenselijk zijn indien ze aangepast is aan de te bereiken doelstelling, zoals de bescherming van de consumenten, de arbeidskrachten of het milieu. Onnodig strikte normen, verplichtingen en regels hinderen echter de efficiënte werking van de economie zonder bijkomende bescherming te bieden.

Een belangrijk domein is de regelgeving inzake concurrentie. In dit domein moet een delicaat evenwicht bereikt worden tussen een regelgeving die de op de markt aanwezige ondernemingen aanzet tot innoveren door ervoor te zorgen dat ze een goed rendement kunnen halen uit deze investeringen en de aanvechtbaarheid van de markt door nieuwe spelers, waardoor vermeden wordt dat bestaande ondernemingen misbruik maken van deze regelgeving, in het nadeel van de consumenten of van de andere ondernemingen en hun werknemers. Overdreven bescherming bieden aan een bedrijfstak door onaangepaste regelgeving zal bovendien potentieel negatieve gevolgen hebben voor de hele economische bedrijvigheid, vooral in de stroomafwaartse sectoren van deze bedrijfstak. Bij de regeling van de concurrentie dient tevens rekening gehouden te worden met het gevaar dat de innovaties uitmonden in een te forse marktconcentratie, zoals bijvoorbeeld het geval is in de sectoren van de digitale economie of de platformeconomie, die gedomineerd worden door enkele grote spelers³⁶.

De productiviteitsontwikkeling van een economie is derhalve ook gebaat bij een regelgevend kader dat de creatie van ondernemingen bevordert. Bovendien mag de regelgeving het verdwijnen of het herstructureren van bedrijven niet nodeloos belemmeren of vertragen. Alhoewel dergelijke gebeurtenissen op korte termijn pijnlijke gevolgen kunnen hebben voor onder meer de werknemers, moet ter zake ook een al te restrictieve regelgeving worden vermeden, aangezien dat de oprichting of de vestiging van ondernemingen kan ontmoedigen. Indien niet-concurrentiële bedrijven verdwijnen, komen productiemiddelen (zowel arbeidskrachten als kapitaalmiddelen) vrij die – eventueel na verloop van tijd – opnieuw op een productieve wijze ingezet kunnen worden, in andere bestaande of in nieuw opgerichte ondernemingen, en aldus de algemene productiviteit kunnen versterken.

Het is daarbij ook belangrijk dat de regelgeving inzake de arbeidsmarkt een snelle reallocatie van de arbeidskrachten mogelijk maakt, van bedrijven en activiteiten in verval naar (nieuwe) groeiende ondernemingen en bedrijvigheden. Het is uiteraard mogelijk dat de betreffende werknemers daartoe eerst

³⁶ GAFA : Google, Apple, Facebook, Amazon.

om- of bijgeschoold moeten worden, wat opnieuw de belangrijke rol benadrukt van levenslang leren voor de productiviteit van een economie. Dit vereist de invoering van een specifiek kader (hulp bij herinschakeling, recht op scholing, ...) om de transities te faciliteren en de inzetbaarheid van alle werknemers te behouden.

Naast een goede werking van de productmarkt en de arbeidsmarkt vereisen deze transities bovendien een goede werking van de financiële markten en meer bepaald een goede allocatie van de beschikbare financiële middelen, zij het via bankkredieten of risicokapitaal, die niet alleen de financiering van de investeringen van de gevestigde ondernemingen maar ook de vestiging van nieuwe bedrijven mogelijk maken.

Kwaliteitsvolle infrastructuur

De competitiviteit van een economie is ook in belangrijke mate afhankelijk van de prestaties op het vlak van mobiliteit, energie en telecommunicatie. Zo is een vlotte mobiliteit belangrijk zowel voor de pendelende werknemers als voor de aanvoer van input en de levering van output, en vormen energie en telecomdiensten essentiële input in het productieproces.

De prestaties inzake mobiliteit, energie- en telecomdiensten worden bepaald door verschillende factoren, waaronder de kwaliteit van de infrastructuur. Voldoende en aangepaste netwerkinfrastructuur (telecommunicatie en digitaal, energie, vervoer) moet de uitrol van ultrasnelle digitale netwerken, voldoende en ononderbroken energiebevoorrading en een passend mobiliteitsbeheer mogelijk maken en bijdragen tot de economische bedrijvigheid en is dus cruciaal voor het realiseren van productiviteitsgroei.

Intense uitwisselingen met de rest van de wereld

De productiviteit en de innovatiecapaciteit van een economie, zeker van een klein land als België, kan ook in belangrijke mate profijt halen uit de inschakeling in de wereldeconomie. De voortdurend toenemende internationalisering van het economisch systeem houdt echter niet alleen voor-, maar ook een aantal potentiële nadelen in. Zo bestaat onder meer het gevaar dat de economie en de werkgelegenheid in grote mate afhankelijk worden van in het buitenland (bv. door multinationale ondernemingen) genomen beslissingen. Om deze risico's te minimaliseren, is een gepast (nationaal en internationaal) regelgevend kader vereist dat zorgt voor eerlijke concurrentie ('level playing field').

Mits een dergelijke juiste omkadering kan de globalisering de voordelen van een competitieve economie sterk vergroten. Dankzij toegang aan de best mogelijke voorwaarden voor de ingevoerde input kunnen de bedrijven die deze input verwerken hun productiviteit opdrijven, maar ook de invoer op zich vormt een wezenlijke stimulans voor de lokale ondernemingen die deze ingevoerde input eveneens produceren, gezien de hogere concurrentiegraad waarmee ze dan te kampen hebben. Terwijl deze vorm van concurrentie vaak op negatieve wijze in het publiek debat gezien wordt, is deze niettemin nuttig om de innovatie-inspanningen van de lokale ondernemingen te stimuleren. Deelnemen aan de uitvoer hangt ook samen met de productiviteit van de ondernemingen. Enkel de meest productieve ondernemingen zijn in staat om hun productie op buitenlandse markten af te zetten. Op het grondgebied kunnen beschikken over ondernemingen die zich nabij de globale technologische grens van hun bedrijfstak bevinden, is dan ook essentieel om op lange termijn externe evenwichten te kunnen handhaven. De Belgische economie en haar ondernemingen profiteren ook van de directe buitenlandse investeringen. De multinationale ondernemingen die zich vestigen in België kunnen gunstige vectoren voor technologieoverdracht vormen en kunnen de Belgische bedrijven toegang verschaffen tot technologie die in andere landen is ontwikkeld.

Tot slot kunnen ook de internationale stromen van personen een potentiële bron van productiviteitswinst vormen doordat een economie op die manier beschikbaar talent kan aantrekken.

Een belangrijke faciliterende rol voor het economisch beleid

Een aantal factoren die de productiviteit beïnvloeden, zijn gemeenschappelijk voor vele geavanceerde economieën, terwijl andere in meerdere of mindere mate specifiek zijn voor België. Mede hierdoor heeft de overheid op een aantal determinanten geen of slechts een beperkte impact. Bovendien handelt de Belgische overheid binnen een specifiek institutioneel kader: België maakt immers deel uit van de EU en van de Economische en Monetaire Unie (EMU), wat voordeel oplevert, maar ook bepaalde verplichtingen inhoudt. Het is ook een federale staat, met bevoegdheden die verspreid zijn over het federale niveau en de deelstaten.

Op diverse domeinen kunnen niettemin maatregelen genomen worden die kunnen bijdragen aan een sterkere productiviteitsgroei. In de volgende verslagen van de Nationale Raad voor de Productiviteit zal meer in het bijzonder aandacht besteed worden aan deze factoren, en onderzocht worden hoe het Belgisch economisch beleid een beter faciliterend kader kan creëren waarbinnen de kansen op innovatie en het overnemen ervan gemaximaliseerd worden, met het oog op het opnieuw verhogen van de productiviteitsgroei in de nabije toekomst.

Activiteitenverslag

De Raad

Oprichting van de Raad

Naar aanleiding van het rapport [De voltooiing van Europa's Economische en Monetaire Unie](#), dat werd samengesteld door de "vijf voorzitters" (22 juni 2015), keurde de Raad van de Europese Unie op 20 september 2016 een [aanbeveling](#) goed waarin hij de lidstaten aanmoedigt een Nationale Raad voor de Productiviteit op te richten. De oprichting van zo een raad beantwoordt aan het voornemen om het concurrentievermogen blijvend te versterken zodat de economieën veerkrachtiger worden en zich daardoor sneller kunnen herstellen van economische schokken. De rol van de raden voor de productiviteit bestaat erin het concurrentievermogen in de ruime zin te analyseren, de basiskennis te verrijken en het nationale debat te voeden, om zo het eigenaarschap van de beleidsmaatregelen en hervormingen te versterken.

In België werd de Nationale Raad voor de Productiviteit officieel geïnstalleerd op 14 mei 2019, overeenkomstig de [Wet van 25 november 2018 houdende de oprichting van de Nationale Raad voor de Productiviteit](#) (verschenen in het Staatsblad van 7 december 2018), die de Europese aanbeveling omzet.

Opdracht van de Raad

De Nationale Raad voor de Productiviteit wordt belast met de opdracht om :

- diagnoses op te stellen en analyses uit te voeren van de ontwikkelingen van de productiviteit en het concurrentievermogen in België,
- analyses uit te voeren van de beleidsuitdagingen op het gebied van productiviteit en concurrentievermogen,
- de gevolgen van beleidsopties in de genoemde domeinen te evalueren.

Bij het uitvoeren van deze opdrachten zal de Nationale Raad voor de Productiviteit contacten onderhouden met de Raden voor de Productiviteit van andere Europese lidstaten, en kan hij tijdig openbare mededelingen doen, passende toegang tot informatie krijgen bij overheidsdiensten en belanghebbenden raadplegen.

De Nationale Raad voor de Productiviteit voert zijn opdrachten uit in het kader van het Europese Semester, meer bepaald door de Europese Commissie bij te staan bij het verzamelen van gegevens, en bij het bijstaan van de regeringen bij de redactie van het Nationale hervormingsplan.

Publiceert de Raad een jaarlijks activiteitenverslag.

Samenstelling van de Raad

De Nationale Raad voor de Productiviteit wordt geleid door een Bureau bestaande uit :

- een voorzitter, benoemd op voorstel van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB), en
- twee vice-voorzitters, waarvan een benoemd door de Nationale Bank van België (NBB) en een door het Federaal Planbureau (FPB).

Het Bureau bepaalt de agenda van de vergaderingen en de keuze van de thema's die door Raad bestudeerd zullen worden.

De Nationale Raad voor de Productiviteit bestaat uit 12 leden, waarvan zes op federaal niveau en zes op gewestelijk niveau :

- Siska Vandecandelaere (CRB)
- Luc Denayer (CRB)
- Catherine Fuss (NBB)
- Tim Hermans (NBB)
- Chantal Kegels (FPB)
- Joost Verlinden (FPB)
- Caroline Ven (Vlaams Gewest)
- Joep Konings (Vlaams Gewest)
- Marcus Dejardin (Waals Gewest)
- Bernard Jurion (Waals Gewest)
- Astrid Romain (Brussels Hoofdstedelijk Gewest)
- Luc Hens (Brussels Hoofdstedelijk Gewest).

De FOD Economie staat in voor het secretariaat van de Raad.

De leden van de Raad en van het secretariaat worden benoemd door de Koning.

Activiteiten 2019

Vergaderingen van de Raad

De Nationale Raad voor de Productiviteit vergaderde vier keer in 2019, met name op :

- 14 mei 2019 : Installatievergadering in aanwezigheid van de minister Werkgelegenheid, Economie en Consumentenzaken ;
- 12 juni 2019 : Discussie over het jaarverslag ;
- 5 september 2019 : Discussie over het jaarverslag ;
- 18 oktober 2019 : Goedkeuring van het jaarverslag.

Externe activiteiten

Naast de vergaderingen van de Nationale Raad voor de Productiviteit werden een aantal activiteiten georganiseerd door externe organisaties, waaraan leden van de raad deelnamen, meer bepaald :

- 11 juni 2019 : Voorstelling van de raad aan de OESO (Brussel) ;
- 16 september 2019 : GEE-OECD joint workshop: R&D and innovatie policies for the marketplace (Lissabon) ;
- 15 oktober 2019 : Voorstelling van de NRP aan de werkgroep LIME (Economic policy committee) (Brussel) ;
- 14 november 2019 : Workshop on National Productivity boards DG Ecfm (Brussel) ;
- 22 november 2019 : Voorstelling van het jaarverslag aan de sociale partners (Brussel).

Glossarium: landencodes

BE : België

LU : Luxemburg

BG : Bulgarije

HU : Hongarije

CZ : Tjechië

MT : Malta

DK : Denemarken

NL : Nederland

DE : Duitsland

AT : Oostenrijk

EE : Estland

PL : Polen

IE : Ierland

PT : Portugal

EL : Griekenland

RO : Roemenië

ES : Spanje

SI : Slovenië

FR : Frankrijk

SK : Slowakije

HR : Kroatië

FI : Finland

IT : Italië

SE : Zweden

CY : Cyprus

UK : Verenigd Koninkrijk

LV : Letland

US : Verenigde Staten

LT : Litouwen

Lijst van grafieken

Grafiek 1: Ontwikkeling reëel bbp/gewerkt uur 1991-2018.....	4
Grafiek 2: Correlatie tussen gemiddelde jaarlijkse groei inkomen per werkende en reëel bbp per gewerkt uur, 1991-2018*	5
Grafiek 3: Correlatie niveau werkgelegenheidsgraad met niveau bbp/gewerkt uur, 1991 en 2018	6
Grafiek 4: Gemiddelde jaarlijkse groei van het reële bbp/capita over periode 1991-2018 uitgesplitst in groei van de uurproductiviteit, groei van het gemiddeld aantal jaarlijks gewerkte uren per werkende en groei van het aandeel werkenden in de bevolking	8
Grafiek 5: Trend van de groei van de uurproductiviteit van de arbeid.....	11
Grafiek 6: Bijdrage tot de productiviteitsgroei = kapitaalintensiteit + TFP, België	13
Grafiek 7: Toetredingen en uittredingen van bedrijven.....	14
Grafiek 8: Hogegroeibedrijven	15
Grafiek 9: Aandeel van de toegevoegde waarde in de uitvoer - 2016.....	17
Grafiek 10: Bijdrage aan loonkosten per eenheid = uurloon - productiviteit	19

Lijst van tabellen

Tabel 1: Gemiddelde jaarlijkse groei van de uurproductiviteit, totale economie.....	12
---	----

Bijlage: Advies Centrale Raad voor het Bedrijfsleven

Inbehandelingneming

Artikel 4 van de wet van 25 november 2018 houdende de oprichting van de Nationale raad voor de Productiviteit bepaalt in zijn 2de alinea dat over de studies en verslagen van die instelling voorafgaand aan de publicatie kan worden gedebatteerd in de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven. Als deze laatste hierover een advies wenst uit te brengen, wordt dat advies bij de publicatie als bijlage bij de studie of het verslag gevoegd.

Het jaarverslag 2019 over de productiviteit werd op 22 november 2019 gepresenteerd aan de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven. Na deze presentatie heeft de subcommissie Raad voor de productiviteit dit advies uitgebracht.

Het ontwerpadvies van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven over het jaarverslag van de Nationale raad voor de productiviteit van december 2019 werd op 16 december 2019 na een stemming op afstand unaniem goedgekeurd door de plenaire vergadering.

1. Inleidende beschouwingen: Belang van het eigenaarschap van de thema's productiviteit en concurrentievermogen

De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) herinnert eraan dat de oprichting van de nationale raden voor de productiviteit op het niveau van de Europese Unie³⁷ om de ontwikkelingen te volgen en het nationale debat inzake productiviteit en concurrentievermogen te verrijken met name moet leiden tot een sterker eigenaarschap van het beleid op nationaal niveau en tot een verbeterde kennisbasis voor de coördinatie van het economisch beleid in de eurozone en de Europese Unie.

Het is in dat perspectief dat de CRB in zijn advies van maart 2017³⁸ heeft onderstreept dat een breed en effectief eigenaarschap op basis van een permanente discussie met de sociale gesprekspartners en met de instanties van de sociale dialoog onontbeerlijk is opdat de gewenste strategie van een debat over de productiviteit en het concurrentievermogen tot hun reële betrokkenheid leidt en het beleid in die domeinen op een oordeelkundige manier stuurt op alle besluitvormingsniveaus.

De CRB heeft een lange en nuttige ervaring met de dialoog over het concurrentievermogen en over de determinanten van de ontwikkeling van de productiviteit, meer bepaald in het kader van de in 2017 herziene wet van juli 1996 tot bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen. In dit opzicht zijn de aanwezigheid van de CRB in de Nationale raad voor de productiviteit (NRP) en het vooruitzicht om regelmatige ontmoetingen met de NRP te hebben van belang. Deze ontmoetingen bieden de deskundigen van de NRP de gelegenheid om hun analyses te toetsen aan het standpunt van de sociale gesprekspartners over de verschillende behandelde thema's. Terzelfder tijd is het voor de NRP een opportuniteit om kennis te nemen van de resultaten van de in ons land gevoerde sociale dialoog die de koers van het sociaal-economisch beleid van ons land beïnvloeden.

De vertraging van de productiviteitswinsten geeft aanleiding tot talrijke debatten over de oorzaken en over de middelen om uit die slapte te geraken. Voor de CRB bestaat de maatschappelijke uitdaging erin de productiviteitswinsten te ondersteunen en, dankzij de bijdrage van de sociale dialoog op alle besluitvormingsniveaus, erop toe te zien dat ze een positieve impact hebben op de welvaart van de bevolking, de versterking van de sociale samenhang en de milieuduurzaamheid. De productiviteitswinsten zijn een noodzakelijke, maar ontoereikende voorwaarde voor de verbetering van het concurrentievermogen. Ze zijn de basis voor betere reële inkomens, lagere relatieve prijzen en meer fiscale ontvangsten voor de regering. Door productiviteitswinsten kunnen ondernemingen ook hun winstgevendheid optrekken, wat bepalend is voor investeringen in de toekomst. Al deze elementen zijn noodzakelijk opdat een verhoging van de productiviteit tot een verbetering van het concurrentievermogen kan leiden.

³⁷ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10083-2016-INIT/nl/pdf>

³⁸ <https://www.ccecrb.fgov.be/dpics/fichiers/nl/doc17-670.pdf>

Belangrijke domeinen die door de NRP worden geanalyseerd, vallen in België deels of volledig onder de verantwoordelijkheid van de gewesten of de gemeenschappen. In het kader van zijn missie zou de NRP de nodige openheid aan de dag kunnen leggen om de analyses van de instanties van de sociale dialoog in de deeltentiteiten te kennen en te bespreken. De verschillende sociaal-economische raden van ons land hebben ervaring in die domeinen. Ze zijn ook de bevoorrechte plaats om te zorgen voor een betere verspreiding van de informatie over de verschillende beleidsniveaus en voor een grotere transparantie alsook om een consensus tussen de sociale gesprekspartners over het te voeren beleid na te streven.

2. Verslag van de Nationale raad voor de productiviteit

De doelstelling van het eerste jaarverslag is de stand van de kennis over de productiviteit en het concurrentievermogen te bepalen. Het moet het mogelijk maken meer te weten te komen over de bronnen van de productiviteitsgroei en de oorzaken van de vertraging ervan te identificeren.

Voor de CRB is het essentieel dat het jaarverslag van de NRP de mate van consensus van zijn leden over de diagnose en de analyse van de beleidsuitdagingen inzake productiviteit en concurrentievermogen weergeeft.

3. Concepten concurrentievermogen en productiviteit

De NRP definieert een competitieve economie als “een economie die in staat is om een inclusieve en duurzame groei van de levensstandaard voort te brengen”. Met andere woorden, een economie die in staat is een voldoende ondersteunde economische groei te realiseren om sociale inclusie, respect voor het leefmilieu en financiële leefbaarheid te kunnen verzekeren. Dit laatste is bv. niet het geval als de groei gepaard gaat met excessieve interne en externe schuldvorming en oplopende interestkosten, wat de toekomstige levensstandaard bedreigt.

De definitie van concurrentievermogen die de NRP hanteert, benadert de definitie die de CRB in het Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen formuleert. Het gaat om een ruime definitie, die verder gaat dan productiviteitsaangelegenheden. De CRB herinnert eraan dat het belangrijk is de coherentie van de gebruikte concepten te bewaken, meer bepaald om mogelijke interferenties met de wet van 1996, volgens welke de loonvorming en de collectieve onderhandelingen daarover tot de exclusieve bevoegdheid van de sociale gesprekspartners behoren, te vermijden.

Deze toelichtingen over de concepten en de herbevestiging van de prerogatieven van de sociale gesprekspartners zijn belangrijk, ook in het vooruitzicht van de contacten die de raden voor de productiviteit van de hele eurozone onderhouden om ideeën en goede praktijken uit te wisselen. Ze maken het ook mogelijk de discussies over de productiviteit en het concurrentievermogen in de lidstaten, rekening houdend met de bredere dimensies van de eurozone, en de door het Europees semester gewilde sturing van de coördinatie van het sociaal-economisch beleid van de lidstaten aan te moedigen.

Het verslag van de NRP sluit aan bij het standpunt van de CRB waar het opmerkt dat de productiviteitsgroei een noodzakelijke voorwaarde is (1) opdat de werknemers en de investeerders profiteren van de voordelen van de economische groei en (2) om begrotingsmarges te kunnen creëren waarmee de waaier van mogelijke beleidskeuzen kan worden verruimd om zo de grote uitdagingen van onze tijd, zoals de vergrijzing van de bevolking en de klimaatopwarming, te kunnen aangaan.

4. Vaststellingen

Het tweede deel van het verslag van de NRP analyseert de prestaties van België op het vlak van de productiviteit. België liet, zoals alle geavanceerde economieën, een algemene vertraging van de productiviteitsgroei optekenen sedert het begin van de jaren 2000. Deze vertraging was evenwel opvallender in België dan in de EU. De productiviteitsgroei was krachtiger in de verwerkende industrie dan in de sector van de marktdiensten, wat in een context van tertiërisering van de economische activiteit enigszins weegt op de geaggregeerde groei van de productiviteit.

4.1 Analyse van de productiviteitsniveaus

Aangezien de klemtoon ligt op de groei van de productiviteit, is de CRB van oordeel dat een grondigere analyse van de productiviteitsniveaus zou kunnen worden gemaakt. België zou immers kunnen worden geconfronteerd met een afwijkende productiviteitsgroei in vergelijking met zijn belangrijkste buurlanden doordat het zich dicht bij de technologische grens bevindt³⁹. De 'technologise grens' verwijst naar de toepassing van de beste beschikbare technologie (in een welbepaald productiedomein) wereldwijd. Een land dat zich onder die grens situeert, kan, door imitatie van de bestaande technologieën, zijn productiviteit snel verhogen. Een land dat zich daarentegen op de technologise grens bevindt, moet zich inspannen om die grens te verleggen door de ontwikkeling van innovaties.

4.2 Statistische verwerking

De verschillende indicatoren die in de studies en verslagen van de NRP worden gebruikt, zouden zo nauwkeurig mogelijk moeten worden gedefinieerd en de keuze ervan zou moeten worden verantwoord in het licht van de beoogde concepten. De productiviteitswinsten moeten minutieus en contextueel worden berekend en geïnterpreteerd, zeker als internationale vergelijkingen worden gemaakt en als de in te voeren processen of de gedragingen van de sociaal-economische spelers worden geanalyseerd. De OESO en de Europese Unie doen al jaren inspanningen om het onderzoek en de vergelijkbaarheid van de productiviteitsstatistieken te verbeteren. Deze werkzaamheden zijn hoogst noodzakelijk omdat de basisgegevens de belangrijkste hinderpaal blijven voor de ontwikkeling van vergelijkbare productiviteitsindicatoren. Het is belangrijk dat de beleidsbepalers en de sociale gesprekspartners meer worden betrokken bij de manier waarop de beschikbare productiviteitsstatistieken worden gebruikt en kunnen worden geïnterpreteerd.

In dit kader heeft de CRB kennis genomen van de methodologische problemen en de moeilijke toegang tot kwaliteitsvolle gegevens waarmee de NRP werd geconfronteerd. De NRP heeft verduidelijking gevraagd aan het Instituut voor de Nationale Rekeningen nadat sommige indicatoren van de nationale boekhouding grondig werden herzien. In aansluiting op die verduidelijking zal de NRP in zijn volgende verslagen een onderzoek wijden aan de productiviteitsdynamieken voor de verschillende regio's en bedrijfstakken. De CRB drukt de wens uit dat bijzondere analyses worden uitgevoerd voor de sectoren handel, vervoer en hotelwezen alsook van de impact van de elektronische handel en de grensoverschrijdende aankopen.

5. Hefbomen voor productiviteitsgroei

Het derde deel van het verslag van de NRP identificeert de bronnen van productiviteitsgroei, de daaraan gekoppelde hefbomen van het economisch beleid en de actoren die zijn betrokken bij de tenuitvoerlegging ervan.

Om het concurrentievermogen te versterken zonder buitensporige druk op de ontwikkeling van de lonen en/of de werkgelegenheid en op de kwaliteit van de arbeid, moeten de productiviteitswinsten die zijn gebaseerd op innovatie en op de strategieën ter verbetering van de vaardigheden volgens de CRB worden ondersteund. Het is essentieel dat deze beleidsmaatregelen worden gecoördineerd op de verschillende beleidsniveaus en nauw worden verbonden met een beleidsmix opdat een vruchtbaar proces tot stand kan worden gebracht waarbij de productiviteitswinsten ten dienste komen van de ontwikkeling van de samenleving in haar geheel. Deze beleidsmix bestaat met name uit de beleidsterreinen industrie, handel, technologie, mededinging, financiële regulering, macro-economie, sociaal beleid en leefmilieu. Door nieuwe producten en markten, bv. op milieugebied, te ontwikkelen, door de kwaliteit van de bestaande producten te verhogen en door de kwaliteit van de diensten in het begin en op het einde van de waardeketen te verbeteren, kunnen de exporteurs zich onttrekken aan de concurrentiedruk van de

³⁹ Biatour, B. en C. Kegels (2008), *Les déterminants de l'innovation dans une petite économie ouverte: le cas de la Belgique*. Federaal Planbureau, Working Paper, 11-08. en De Mulder J. en H. Godefroid, *De vertraging van de productiviteit : bevindingen en poging tot verklaring*, artikel dat werd gepubliceerd in het Economisch Tijdschrift van december 2018.

lagelonenlanden en hun prijszettingmarge verbreden, waarbij ze ook minder gevoelig worden voor de schommelingen van de grondstoffenprijzen.

Een productievere industrie kan ook haar internationale marktaandeelen vergroten en zo de macro-economische groei versterken⁴⁰. Voor de CRB moeten de hefboomen ter versterking van de totale productiviteit van de factoren een belangrijke rol spelen in het opkrikken van de vooruitzichten voor de productiviteitsgroei. De totale productiviteit van de factoren bevat alles wat de productieve combinatie arbeid/kapitaal kan verbeteren: de technische vooruitgang in strikte zin (innovatie), de schaalvoordelen, de positieve externe effecten (bv. knowledge spillovers of kennisverspreiding), een beter arbeidsaanbod, beheer en productenaanbod enz. In dit opzicht is het belangrijk dat de investeringen in O&O zo veel mogelijk economische resultaten hebben, wat een aandachtspunt is in heel wat ontwikkelde landen en in het bijzonder in België.

6. De CRB nodigt de NRP ertoe uit de navolgende thema's diepgaander te onderzoeken

De CRB is van oordeel dat het verslag van de NRP een meerwaarde zou bieden door niet alleen de productiviteit en de verklarende factoren voor haar ontwikkeling te behandelen, maar ook aandacht te besteden aan de institutionele en politieke hefboomen die de productiviteitswinsten oriënteren naar de logica van een concurrerende economie zoals die in het verslag is gedefinieerd, nl. binnen een logica van sociale inclusie, respect voor het leefmilieu en financiële leefbaarheid.

Op die manier zou het verslag van de NRP meer belang hechten aan de diversiteit van de hefboomen waarover de overheid beschikt om de productiviteit te bevorderen. Het zou bv. de conceptie van een actief economisch beleid door de overheid via diverse hefboomen faciliteren: begeleiding van werkzoekenden, groene investeringen, ondersteuning van innovatie en clusters enz.

6.1 Governance

De CRB acht het fundamenteel dat België een gedeelde strategische visie op sociaal-economisch gebied uittekent die zin geeft aan de overheidsacties en een perspectief inhoudt voor de burgers en de ondernemingen in een context van ingrijpende ontwikkelingen, zoals de technologische evoluties (met inbegrip van de digitalisering van de economie), de opkomst van nieuwe concurrenten op wereldvlak, de klimaatverandering en de noodzakelijke decarbonisatie van de economie, de demografische ontwikkelingen. Deze visie moet worden uitgetekend via de coördinatie van de beleidsniveaus van ons land en met naleving van de sociaal-economische specifieke kenmerken van elke regio. De verschillende beleidsniveaus moeten beter gebruik maken van de bestaande coördinatieorganen en deze transparanter maken, met name ten aanzien van de sociale gesprekspartners.

Met deze gedeelde strategische visie in het vooruitzicht vestigen de werkzaamheden van de sociale gesprekspartners, met name in het kader van het Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen, de aandacht op de beleidsdoelstellingen sociale samenhang, creatie van rijkdom, milieuduurzaamheid, houdbaarheid van de overheidsfinanciën en evenwicht op de balans van de lopende verrichtingen, welke noodzakelijke voorwaarden zijn om een welvarende en duurzame samenleving gestalte te geven.

De sociale gesprekspartners hebben de prioritaire sociaal-economische uitdagingen voor de Belgische economie geïdentificeerd die de federale en regionale autoriteiten volgens hen bij voorrang moeten aangaan. De energietransitie naar een koolstofarme economie - waarbij de bevoorradingszekerheid en

⁴⁰ Omgekeerd heeft internationalisatie ook een positief effect op de productiviteitsgroei. Internationale concurrentie creëert immers prikkels voor innovatie ; ze vergroot ook de potentiële markt, wat bedrijven toelaat om schaalvoordelen te realiseren (en zo de innovatiekosten te recupereren) ; en internationalisatie (in ruime zin) zorgt er tevens voor dat bedrijven toegang hebben tot goedkopere of meer kwaliteitsvolle inputs, in contact komen met kennis en knowhow en kunnen leren van concurrerende internationale bedrijven en andere bedrijven uit de globale waardeketen.

concurrerende prijzen worden gewaarborgd - en een duurzamere en vlottere mobiliteit maken deel uit van deze prioritaire uitdagingen.

6.2 De rol van de openbare sector in de werking van de markt

Een goede reglementering die op een evenwichtige manier verschillende doelstellingen verzoent, is belangrijk. Talrijke regelgevingen willen economische, sociale en/of milieudoelstellingen bereiken, de consumenten en werknemers beschermen enz. Ze moeten tegelijk de verbetering van de fundamentele rechten van werknemers en burgers en de bescherming van de gezondheid en het leefmilieu faciliteren en een negatieve impact op de vitaliteit van de ondernemingen vermijden (focus “Naar regelgeving die beleidsdoelstellingen realiseert tegen minimale kosten”, VWC 2018-2019).

Om oneerlijke concurrentie te vermijden met buitenlandse ondernemingen die zijn onderworpen aan minder dwingende wetgevingen in die domeinen, is het wenselijk een governance en handelsrelaties te bevorderen die een level playing field voor de ondernemingen garanderen.

Het advies van de Commissie voor de Mededinging van 2018⁴¹ onderstreept de belangrijke rol van de Belgische Mededingingsautoriteit in de vervolging van concurrentieverstorende praktijken (bv. kartels en misbruiken van machtspositie) en in de controle van de belangrijkste concentraties en fusies. In vergelijking met de andere Europese landen beschikt de Autoriteit over onvoldoende middelen om haar missies correct te vervullen. De CRB pleit voor een versterking van de middelen van de Belgische Mededingingsautoriteit, meer bepaald in het licht van haar nieuwe bevoegdheid m.b.t. de misbruiken van economische afhankelijkheid (B2B) vanaf 1 juni 2020 (wet van 4 april 2019).

6.3 Energietransitie

De energietransitie naar een koolstofarme economie moet het mogelijk maken de milieulimieten en milieuverbintenissen van België na te leven en tegelijkertijd energieprijzen te garanderen die competitief zijn voor de bedrijven die gevoelig zijn voor de energieprijzen en die concurreren met buitenlandse bedrijven en die betaalbaar zijn voor de burgers (en meer bepaald voor de minst begunstigden). De energietransitie en de keuzes van de regering met betrekking tot de energiemix moeten de bevoorradingszekerheid garanderen. Onder deze voorwaarden zal de energietransitie, in het kader van een mondiale economie, kunnen bijdragen tot de consolidatie van een duurzame samenleving en van economische activiteiten die kwaliteitsvolle banen en een groei van de toegevoegde waarde in de nationale economie garanderen. In hun bijdrage aan het Nationaal energie-klimaatplan 2021-2030 maken de sociale gesprekspartners een afweging van de aanbevelingen aangaande de verschillende betrokken dimensies : bevoorradingszekerheid, een volledig geïntegreerde Europese energiemarkt, energie-efficiëntie en beheer van de vraag, decarbonisatie en onderzoek en ontwikkeling.

6.4 Een duurzamere en vlottere mobiliteit

België staat voor een grote uitdaging op het gebied van een duurzamere en vlottere mobiliteit. De (duurzame) toegankelijkheid van economische zones en woongebieden verbetert niet, grotendeels als gevolg van de constante toename van de verkeerscongestie en het nog beperkte aanbod van alternatieven. Files remmen de economische welvaart af en wegen op het welzijn van de bevolking. Ze dragen bij tot de klimaatverandering en hebben een negatief effect op de kwaliteit van het leefmilieu, die belangrijk is voor de gezondheid van de huidige en toekomstige generaties. Het is noodzakelijk dat ons land een interfederale mobiliteitsvisie uittekent dat concrete actiedomeinen bevat en een breed maatschappelijk draagvlak geniet. Het uitblijven van een interfederale mobiliteitsvisie resulteert immers in een incoherent en ondoeltreffend mobiliteitsbeleid en remt de noodzakelijke investeringen in vervoersinfrastructuur en de ontwikkeling van het mobiliteitsaanbod af. Het duurzame mobiliteitsbeleid moet “tegelijk de navolgende

⁴¹ COMMISSIE VOOR DE MEDEDINGING, ADVIES OVER DE HERVORMING VAN BOEK IV VAN HET WETBOEK VAN ECONOMISCH RECHT (CRB 2018-1680 DEF MED), 15/06/2018

doelstellingen nastreven : de burgers op een betaalbare, veilige en efficiënte manier toegang verschaffen tot goederen en diensten, arbeidsplaatsen en het maatschappelijk leven ; de bedrijven in staat stellen om op een concurrentiële, veilige en efficiënte manier aan hun grondstoffen te geraken en hun goederen en diensten op dezelfde manier af te leveren ; de impact van de mobiliteit op het leefmilieu en de volksgezondheid minimaliseren” (VWC 2018-2019).

De andere actiedomeinen zijn onder meer: een reflectie over het bestaande mobiliteitssysteem en over de integratie van de verschillende modi in een perspectief van ontwikkeling van de multimodaliteit, een aantrekkelijker spoorvervoer van reizigers en goederen, een sterkere spoorregulator, een vernieuwd openbaar voertuigenpark, meer aandacht voor zachte mobiliteit, noodzakelijke investeringen om de vervoersinfrastructuur te optimaliseren, tenuitvoerlegging van technologieën ten dienste van een flexibel/moduleerbaar beheer van het verkeer en een herziening van de mobiliteitsfiscaliteit⁴².

6.5 Strategische Investerings

De publieke investeringen - in infrastructuur, onderzoek, onderwijs, gezondheid - zijn een krachtige hefboom en een pijler van de economische en sociale vooruitgang. Ze maken het niet alleen mogelijk om vandaag de vraag te verhogen en banen te creëren, maar ook, als catalysator van de privéactiviteit, om de innovatie te ondersteunen en de competenties te verbeteren, de groeicapaciteit van de economie op lange termijn te vergroten en tegemoet te komen aan de noden van de burgers.

De CRB merkt op dat het jaarverslag van de NRP de overheidsinvesteringen een beperkte rol toebedeelt. Het vraagstuk van de overheidsinterventie wordt hoofdzakelijk behandeld uit het oogpunt van de behoefte aan infrastructuur en financiering van O&O. Wat dit laatste punt betreft, is het belangrijk dat bekeken wordt hoe de steun voor O&O efficiënter kan worden ingezet⁴³. Andere investeringen zijn ook onontbeerlijk om de productiviteit te verbeteren. Met name het menselijk kapitaal kan worden ondersteund met investeringen in onderwijs en voortgezette opleiding. In zijn advies over het Nationaal pact voor strategische investeringen brengt de CRB in herinnering dat, om maximaal voordeel te halen van de gunstige effecten van het pact, dat pact moet worden geïntegreerd in een algemeen economisch beleid van stimulering van duurzame groei en van private investeringen, ontwikkeling van de werkgelegenheid en versterking van het maatschappelijk welzijn. Een toename van de investeringen, meer bepaald die van de overheid, moet erop gericht zijn zowel de economische groei op korte termijn als de potentiële economische groei op lange termijn te stimuleren. De CRB benadrukt de noodzaak van kerninvesteringen in energie, mobiliteit en de digitale agenda, maar ook in gezondheid en gezondheidszorg, onderwijs, voortgezette opleiding, kinderopvang of nog in actieve uitgaven voor werkgelegenheid.

6.6 Onderwijs en voortgezette opleiding

Het verslag van de NRP wijst op de rol van onderwijs en opleiding in het proces van accumulatie van menselijk kapitaal. Deze factor is essentieel om de productiviteit en de innovatiecapaciteit te stimuleren. De toegang tot kwaliteitsvol onderwijs voor iedereen is een efficiënt middel om de sociale samenhang te verstevigen, armoede te bestrijden en gelijkheid te bevorderen. De CRB legt de nadruk op het belang van duurzame inschakeling op de arbeidsmarkt en, in dit kader, op het belang van kwalificaties en vaardigheden voor het veiligstellen van de loopbaantrajecten en om tegemoet te komen aan de aanwervingsbehoeften van de ondernemingen. Er moeten

⁴² Als een systeem van slimme kilometerheffingen voor alle voertuigen wordt ingevoerd, moet het de fiscaliteit verleggen van het bezit naar het gebruik van een voertuig. Verschillende voorwaarden moeten worden vervuld: het systeem moet worden geharmoniseerd op het hele Belgische grondgebied zonder de gewesten te beletten gedifferentieerde tarieven toe te passen ; de heffing moet worden bepaald in functie van de congestie, de luchtvervuiling en het gebruik van de infrastructuur ; er moet een analyse worden gemaakt van de sociale gevolgen van zo'n heffing en van de passende maatregelen die in dat kader moeten worden genomen; er moet blijvend worden geïnvesteerd in openbaar vervoer met een uitstekende dekking en een aangepaste infrastructuur, teneinde een betrouwbaar alternatief te bieden voor de eigen wagen (advies NEKP, 2019).

⁴³ Zie bv. FPB(2019), Tax Incentives for Business R&D in Belgium – Third Evaluation (https://www.plan.be/uploaded/documents/201905070904440.WP_1904_11894.pdf).

voldoende middelen worden vrijgemaakt opdat iedereen toegang heeft tot de arbeidsmarkt, opleidingen en levenslang leren zonder discriminatie op basis van leeftijd, afkomst, geslacht of opleidings- en kwalificatieniveau. In dit verband bevatten de boordtabellen in de focus “Voortgezette opleiding” van het VWC 2018-2019 (CRB 2019-2102) een reeks cijfers over voortgezette opleiding (financiële indicatoren en participatiegraden)⁴⁴. Participatie aan voortgezette opleiding is een gedeelde verantwoordelijkheid van de werkgevers, de individuen en de overheid.

De sociale gesprekspartners beschouwen de betere afstemming van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt als een prioritaire uitdaging voor de economie (VWC 2018-2019). De Belgische economie kampt immers met een structureel mismatchprobleem op de arbeidsmarkt. Enerzijds blijft het moeilijk om tal van arbeidsplaatsen in te vullen. Anderzijds blijven specifieke groepen van de bevolking moeilijkheden ondervinden om zich te integreren op de arbeidsmarkt. Dit verschijnsel blijkt in België een ernstige rem op de economische activiteit en een bedreiging voor de sociale cohesie te vormen. Bovendien dreigt het nog te verergeren als gevolg van de technologische en demografische veranderingen en van de transformaties die verband houden met de milieutransitie waaraan de economie het hoofd zal moeten bieden. Het mismatchprobleem op de arbeidsmarkt weerspiegelt een disfunctie op die markt en in de instituties die hem omkaderen (zoals het onderwijs- en opleidingssysteem, het vervoer, de arbeidsbemiddelingsdiensten enz.), een disfunctie die groter dreigt te worden door de veranderende technologische, sociale en demografische context. Dit fenomeen zet in België een ernstige rem op de economische activiteit, maar is voor bepaalde bevolkingsgroepen ook een niet te verwaarlozen belemmering in hun zoektocht naar werk. De uitdaging van de mismatch op de arbeidsmarkt aangaan, impliceert dus dat op verschillende terreinen moet worden gewerkt, ook buiten die markt zelf, door alle betrokken actoren - werkgevers, werknemers, het verenigingsleven en de overheid - te mobiliseren met de bedoeling een inclusieve economische ontwikkeling te garanderen waarbij de creatie van banen en toegevoegde waarde iedereen op een rechtvaardige manier ten goede komt.

6.7 Ondernemersdynamiek

Er moet worden op toegezien dat de regels die gelden inzake organisatie van de economie - meer bepaald op de productmarkten, op de arbeidsmarkt of inzake de werking van de overheidsbesturen - geen nutteloze belemmeringen vormen voor de opkomst van nieuwe activiteiten, nieuwe actoren, nieuwe productiewijzen enz., zonder daarom de doelstellingen waartoe ze werden opgesteld op de helling te zetten. Het ondernemerschap, en met name de instroom van nieuwe ondernemingen met een hoog potentieel en de uitstroom van de minder efficiënte bedrijven, stimuleren, kan de productiviteit verhogen. Dit is cruciaal, in het bijzonder voor de marktdiensten. Bovendien kan een verscherpte concurrentie een extra innovatiestimulans zijn om het efficiëntiepeil in stand te houden.

In dit verband stelt de CRB voor dat de NRP nagaat in welke mate een aanpassing van het regelgevende kader zich opdringt om de instroom van potentiële concurrenten of de uitstroom van weinig efficiënte ondernemingen te faciliteren en om de ondernemingen toe te laten zich te ontwikkelen en de voorwaarden te creëren voor een verhoging van de efficiëntie.

De NRP onderstreept de aanwezigheid van talrijke “zombiebedrijven” die de werking van de bestaande ondernemingen en de oprichting van nieuwe bedrijven bemoeilijkt. Hun gebrek aan financiële middelen verplicht hen minder te investeren in technologische vooruitgang, wat de productiviteitsgroei voor de hele economie afremt. Het personeel van die ondernemingen stapelt een technologische achterstand op omdat te weinig wordt geïnvesteerd in innovatie. Dit doet vragen rijzen: in welke mate bieden de faillissementswetgeving, de efficiënte mechanismen voor het opsporen van risico's, de herstructureringsmogelijkheden en de sociale begeleiding van de werknemers economisch leefbare en sociaal aanvaardbare vooruitzichten voor deze ondernemingen? De CRB nodigt de NRP ertoe uit zich over die vragen te buigen en het thema zombiebedrijven oordeelkundig te benaderen. Hij brengt in herinnering

⁴⁴ De tabellen zijn beschikbaar op :

https://www.ccecrb.fgov.be/dpics/fichiers/2019-10-25-01-43-50_doc192102nl.pdf#page=27

dat de uitstroom van niet-productieve bedrijven negatieve effecten heeft voor de betrokken werknemers en ondernemingen en deze kunnen hardnekkig zijn als ze niet op een passende manier worden aangepakt. Bovendien wijst hij erop dat het beter kan zijn zombiedrijven met een duidelijk aangetoond groeipotentieel te reorganiseren (met name via een overname of via noodzakelijke investeringen om hun productiviteit te verbeteren) dan dat ze de markt onmiddellijk verlaten.

Wat het effect van de economische crisis en de negatieve impact van de financiële crisis betreft, meent de CRB dat zou moeten worden onderzocht in hoeverre deze de ontwikkeling van de Belgische productiviteit hebben beïnvloed. Sinds de crisis werden in de Belgische financiële sector heel wat initiatieven genomen om positieve projecten ter verduurzaming van de economie te stimuleren. Het is belangrijk dat deze positieve ontwikkelingen worden voortgezet en dat de fouten uit het verleden niet worden herhaald.

6.8 Innovatie en verspreiding

Innovatie heeft een centrale plaats in het verslag van de NRP en ook in de werkzaamheden van de CRB. Beide instellingen zijn het erover eens dat innovatie moet worden omgezet in duurzame en inclusieve groei. Innovaties zijn niet alleen belangrijk om de levensstandaard te verhogen, maar ook om de sociale samenhang te versterken.

De CRB is evenwel van oordeel dat het verslag weinig expliciet is in de formule die het naar voren schuift om de ontwikkeling en verspreiding van innovatie te bevorderen, nl. *“een ecosysteem dat gekenmerkt is door een ondernemings- en innovatiecultuur die gunstig is voor de ontwikkeling van deze innovaties waarbinnen de interactie tussen overheden, ondernemingen en universiteiten of onderzoekscentra een essentiële rol speelt (triple helix).”* Hij verzoekt de NRP dit concept te verdiepen door met name uitdrukkelijk te bepalen welke rol van de verschillende actoren wordt verwacht en aan welke voorwaarden de interactie tussen hen moet beantwoorden.

De werkzaamheden van de CRB brengen aan het licht dat, om voldoende groei van de productiviteit en de werkgelegenheid te creëren, het wenselijk is tegelijk te mikken op meer en voldoende grote ondernemingen die nieuwe kennis en verregaande innovaties kunnen ontwikkelen en zo de technologische grens kunnen verleggen. De NRP zou zich kunnen buigen over de navolgende vragen. Wat zijn de oorzaken van de ontoereikende valorisatie van O&O in België ondanks de vrij sterke O&O-intensiteit? Welk institutioneel kader zou gunstig zijn voor de ontwikkeling van innovaties en garanderen dat de productiefactoren zich verleggen naar de productiefste ondernemingen?

De kloof tussen de productiefste ondernemingen en de andere doet ook de vraag rijzen van de verspreiding van de kennis en de productietechnieken van deze ondernemingen naar de rest van de economie. De CRB drukt de wens uit dat bijzondere aandacht wordt besteed aan de manier waarop de verspreiding kan worden gestimuleerd.

Bepaalde inherente factoren van de innovatieprocessen maken bovendien een overheidsinterventie wenselijk. De hoge risico's, de niet-recupereerbare kosten, de onzekerheid van de markten en de onmogelijkheid om zich de resultaten van de research en de positieve gevolgen ten volle toe te eigenen zijn factoren die leiden tot minder investeringen dan wat sociaal-economisch wenselijk is.

Om de verspreiding van innovatie te verbeteren, kan het gunstig zijn om de partnerschappen tussen de openbare onderzoekscentra en de privésector te blijven stimuleren, maar er wel voor te zorgen dat de voordelen en risico's ervan rechtvaardig worden verdeeld.

6.9 Waardeketens

Het verslag van de NRP onderstreept de analyse van de waardeketens naast de traditionele studies over de exportprestaties. De productiviteit is over het algemeen groter in de ondernemingen die rechtstreeks zijn geïntegreerd in mondiale waardeketens. Via het proces van internationale verdeling van de waardecreatieketen, blijken sommige diensten sterk verweven te zijn met de productie en met de

internationale handel van industriële goederen. In dat opzicht zijn ze een essentiële factor in het buitenlandse concurrentievermogen van de economie en verdienen ze de aandacht van de NRP.

7. CRB: richtsnoeren om de sociaal-economische uitdagingen van België aan te gaan

Het Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen 2018-2019⁴⁵ identificeert de sociaal-economische uitdagingen die ons land moet aangaan om het nationale concurrentievermogen, zoals het in hetzelfde verslag is gedefinieerd, te bevorderen. Als vertrekpunt van de werkzaamheden van de CRB werden de belangrijkste beleidsdoelstellingen geïdentificeerd: sociale samenhang, creatie van rijkdom, milieuduurzaamheid, houdbaarheid van de overheidsfinanciën en evenwicht op de balans van de lopende verrichtingen. Deze zijn absoluut noodzakelijk om een concurrerende samenleving tot stand te brengen.

De CRB heeft een aantal belangrijke sociaal-economische uitdagingen voor de Belgische economie geïdentificeerd. Het gaat om innovatie, de circulaire economie, een houdbare sociale zekerheid, de afstemming tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt, de consumptieprijzen en de business-to-businessprijzen, de energietransitie naar een koolstofarme economie en een duurzame en vlotte mobiliteit.

De Raad heeft ook een diepgaander onderzoek gewijd aan diverse factoren die moeten worden gemobiliseerd om de genoemde uitdagingen aan te gaan. Voor elke factor stelt een "focus" concrete sociaal-economische beleidsmaatregelen voor die moeten worden genomen en/of beginselen voor de tenuitvoerlegging ervan. De focussen hebben betrekking op goede regelgeving, voortgezette opleiding, ontwikkeling van de multimodaliteit, energie en klimaat, ontwikkeling van de hogegroeiondernemingen en e-government.

⁴⁵ CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (2019), *Richtsnoeren om de sociaal-economische uitdagingen van België aan te gaan*, CRB 2019-2100. Beschikbaar op: <https://www.ccecrb.fgov.be/p/nl/697/>